

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra anglistiky a amerikanistiky

Kritická analýza českého překladu knihy

The Elfstones of Shannara

Diplomová práce

Autor: Eva Haasová

Studijní obor: Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad

Vedoucí: Mgr. Josefína Zubáková, Ph.D.

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla úplný seznam použité a citované literatury

V Olomouci dne.....

Podpis:.....

Děkuji Mgr. Josefíně Zubákové, Ph.D. za čas, který mi věnovala při konzultacích, cenné rady i trpělivost při psaní této diplomové práce. Poděkování patří také partnerovi, rodině a přátelům za nekonečnou podporu při studiích.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Seznam tabulek	7
1 Úvod	8
2 Hodnocení kvality překladu	11
2.1 Kvalita literárních textů	11
2.2 Hodnotící kritéria kvality překladu	15
2.3 Metody hodnocení kvality překladu	16
2.3.1 Analýza na základě CT	16
2.3.2 Analýza VT z hlediska systémových rozdílů	18
2.3.3 Analýza na základě srovnání VT a CT	19
2.3.4 Analýza kulturně specifických prvků	22
3 Systémové rozdíly mezi angličtinou a češtinou a interference	24
3.1 Systémové rozdíly	24
3.1.1 Obecné tendence	24
3.1.2 Rovina morfoložická	25
3.1.3 Rovina lexikální	25
3.1.4 Rovina syntaktická a textová	26
3.1.5 Rovina pragmatická	28
3.2 Interference	28
3.2.1 Lexikální interference	29
3.2.2 Syntaktické interference	30
3.2.3 Gramatické interference	32
3.2.4 Pravopisné a typografické interference	32
4 Problematika literárního překladu	33
4.1 Fantasy literatura	34
4.2 Fantasy a kritika překladu	35
5 O Letopisech rodu Shannara	37
5.1 Děj a zařazení knihy Shannarovy elfeíny do kontextu	37

5.2	O autorovi	38
5.3	Styl originálního díla	39
5.4	Český překlad díla	40
5.4.1	Jiří Dolanský	40
5.4.2	Adam Steinz	41
6	Praktická část	42
6.1	Analýza z hlediska jazykové normy se zaměřením na interference	42
6.1.1	Lexikální interference	42
6.1.2	Syntaktické interference	47
6.1.3	Gramatické interference a necitlivost vůči CJ	52
6.2	Analýza z hlediska systémových a formálních rozdílů	58
6.2.1	Kondenzace	59
6.2.2	Nominální konstrukce	61
6.2.3	Explicitace vs. implicitace	65
6.3	Chyby v obsahu a významové posuny	68
6.4	Pozitivní posuny v CT1	71
6.5	Chyby a pozitivní posuny v CT 2	72
6.5.1	Pozitivní posuny	72
6.5.2	Nesprávná řešení	74
6.6	Výsledky analýzy	76
6.6.1	Styl překladu Dolanského	77
6.6.2	Styl překladu Steinze	78
6.6.3	Výsledky kritické analýzy CT1 a CT2	79
	Závěr	82
	Příloha	84
	Summary	85
	Seznam použité literatury	87

Seznam použitých zkratek

VJ	výchozí jazyk
CJ	cílový jazyk
AJ	anglický jazyk
ČJ	český jazyk
TT	target text
VT	výchozí text
CT	cílový text
CT1	cílový text 1 (Dolanský 1997)
CT2	cílový text 2 (Steinz 2017)
VP	vlastní překlad

Seznam tabulek

Tabulka 1.....45

Tabulka 2.....47

1 Úvod

Překlad slouží jako prostředek komunikace mezi různými národy. Zprostředkovává informace z celého světa a umožňuje tak poznání nejen lidského myšlení, ale také například kulturních návyků a rozdílů. Jeho kvalita je zásadní pro správné fungování společnosti a nekvalitní překlad může mít i fatální následky. Kritika překladu si klade za cíl nejen díla ohodnotit, ale také jejich kvalitu vylepšit. Zejména u krásné literatury není důležitá pouze správnost sdělení, ale také jeho forma. Nic nesmí zůstat „ztraceno v překladu“.

Tato diplomová práce se zaměřuje na kritiku překladu knihy žánru fantasy *The Elfstones of Shannara* od autora Terryho Brookse (1982). Dílo vyšlo v českém překladu Jiřího Dolanského v roce 1997 v nakladatelství Classic a také v novém překladu Adama Steinze v roce 2017 v nakladatelství Omega. Práce si klade za cíl zhodnotit zejména kvalitu překladu Dolanského a srovnat jej s překladem Steinze.

Část teoretická se věnuje kritice překladu a hodnocení kvality překladu a tyto termíny používá jako zaměnitelné. Obojí podle Holmesovy mapy oboru spadá pod aplikovanou translatologii (Toury 1995, 10). Práce popisuje obor kritika překladu a představuje více metod hodnocení, jelikož teoretikové se na jediném způsobu hodnocení zatím neshodnou. Jako možné způsoby hodnocení práce představuje hodnocení překladu na základě samotného cílového textu, srovnávací analýzu výchozího a cílového textu, analýzu kulturně specifických prvků a analýzu z hlediska systémových rozdílů mezi angličtinou a češtinou.

Pro účel analýzy z hlediska samotného cílového textu tato práce představuje model L. Brunettové (2000). Přestože je její model mířený zejména na texty pragmatické, kritérium jazykové normy je dobře aplikovatelné na všechny typy textů včetně literárních. Pro účel analýzy z hlediska systémových rozdílů mezi oběma jazyky teoretická část poskytuje přehled těchto rozdílů na několika úrovních se zvláštním zaměřením na jazykové interference.

Druhá polovina teoretické části se věnuje problematice literárního překladu a blíže seznamuje s žánrem fantasy literatury. Práce poukazuje na to, že kritika překladu se obvykle zaměřuje spíše na vyšší literaturu a kvalitě fantasy literatury se pozornost příliš nevěnuje. Z toho důvodu byla pro analýzu vybrána právě kniha *The Elfstones of Shannara* (Brooks 1982), která v Česku vyšla v překladu dvakrát v letech 1997 a 2017. S touto knihou, jejím autorem i oběma překladateli blíže seznamuje závěr teoretické části.

Praktická část se věnuje kritické analýze zejména staršího překladu Jiřího Dolanského vydaného nakladatelstvím Classic v roce 1997 a jeho srovnání s překladatelským řešením v překladu Adama Steinze (2017). Mezi vydáním obou překladů je poměrně krátký časový úsek, kvalita tedy mohla být důvodem pro nové překladové vydání, proto se analýza zaměří i na rozdíly mezi jednotlivými řešeními překladatelů obou českých verzí. Analýza je provedena na základě teorie uvedené v teoretické části této práce. První část analýzy vychází z kritéria jazykové normy modelu L. Brunettové (2000) se zaměřením na negativní jazykové interference a necitlivost vůči cílovému jazyku. Jazykové interference, na kterých je první část analýzy postavena, jsou blíže popsány v teoretické části, která poskytuje jejich základní dělení pro účel této diplomové práce. Tato analýza hodnotí samotný cílový text, jelikož jazykové interference a nepřirozené vyjadřování lze objevit i bez srovnání s VT. Pro ilustraci problému jsou v celém textu analýzy vždy uvedeny příklady z VT (Brooks) i CT1 (Dolanský) a CT2 (Steinz). Další část analýzy se zaměří na to, jak překladatel Dolanský zvládl systémové rozdíly mezi oběma jazyky. Srovnávací analýza VT a CT1 se zaměřuje také na chyby překladatele a významové posuny, kterých se dopustil. Pro objektivitu kritického hodnocení následuje i výčet několika správných řešení a pozitivních posunů, rovněž ve srovnání s CT2 a komentářem autorky práce. Předposlední část analýzy krátce hodnotí CT2 z hlediska nesprávných řešení a také pozitivních posunů. Závěr analýzy nabízí kratší stylistické srovnání obou českých překladů (Dolanský 1997, Steinz 2017) a v závěru i jejich srovnání s Brooksem.

Cílem této práce je zjistit, zda je novější překlad Adama Steinze (2017) kvalitnější než starší překlad Dolanského (1997). Hlavním cílem je zhodnotit CT1 z hlediska negativních lingvistických interferencí, necitlivosti vůči cílovému jazyku,

nerespektování systémových rozdílů a významových posunů v textu. V případě velkého množství výskytu popsaných problémů by bylo prokázáno, že překlad není adekvátní. Zároveň je cílem práce zjistit, zda se tyto problémy vyskytují i v CT2 nebo zda je tento novější překlad pro příznivce fantasy vhodnější volbou.

2 Hodnocení kvality překladu

„Předmětem studia kritiky překladu jsou hlavně literární překlady.“ Jak uvádí Zehnalová, podle některých autorů je hodnocení kvality překladu název celého oboru, zatímco kritika překladu se dále zajímá o texty, které mají trvalou hodnotu a pro kritiku využívá specifickou metodologii a terminologii (Zehnalová 2015, 45). Metodologickým základem kritiky literárního překladu je podle většiny teoretiků srovnávací analýza výchozího a cílového textu (např. Houseová), jiní navrhují analýzu pouze na základě cílového textu jako dostačující (např. Toury). V dnešní době jsou termíny kritika překladu a hodnocení kvality překladu považovány za synonyma, a modely hodnocení se přizpůsobují pro určité typy textů. Například podle Houseové (2009) je kritika překladu odvětví translatologie, které se má zabývat jak lingvistickou analýzou a srovnáváním VT a CT, tak společenským hodnocením, tyto dvě stránky by se však neměly překrývat (Zehnalová 2015, 44).

Hodnocení kvality a kritika překladu vychází z teorie překladu, tedy předpokládá, že jim předchází teorie překladu. Otázkou je, jak určit, zda je daný text kvalitní a adekvátní. Teoretikové představili různé modely hodnocení kvality překladu, ve kterých prezentují odlišné přístupy a kritéria pro hodnocení kvality (House 2013, 534). Hodnocení kvality zároveň představuje problém, jelikož nelze zcela jednoznačně určit, zda je text kvalitní; alespoň zatím není zcela jednoznačně shodný názor mezi všemi teoretiky. Většina se však shodne, že jako první je nutné definovat kvalitu a poté určit metodologii pro hodnocení kvality (Jureczek 2017, 137).

2.1 *Kvalita literárních textů*

Pro hodnocení literárních textů je možné nalézt kritéria zejména pro stylistickou analýzu, jelikož autorský styl je v literárním díle nepopiratelný. Pokud jde o hodnocení kvality, není jim věnována taková pozornost a jednotný model pro hodnocení kvality literárních textů nebyl vytvořen.

Podle Nidy a Tabera překladatel musí provést kompletní analýzu výchozího textu předtím, než se uchýlí k jeho převodu do textu cílového. Transfer probíhá v jeho hlavě,

je tedy nevyhnutelné, že tento proces naruší jeho vlastní smýšlení. Podle nich toto osobní zapojení patří k problémům překladu, pouze málo jedinců totiž dokáže zůstat při překladu zcela neutrální (Nida a Taber 1969, 99). Podle Nidy „překlad spočívá v tom, vytvořit co nejpřirozenější ekvivalent původní zprávy v jazyce příjemce, a to z hlediska významu i stylu,“ (Nida a Taber 1969, 12). Podle nich tedy není důležité pouze jádro sdělení, ale také způsob sdělení, který by měl být v překladu zachován podle výchozího textu. Podle nich je nutné určit si priority překladu, aby překlad mohl fungovat. Kontextová konzistence je podle nich důležitější než ta slovní. Dynamická ekvivalence je důležitější než formální, tedy důležitý je ekvivalentní účinek na adresáta. Zvuková podoba jazyka má přednost před tou písemnou. V neposlední řadě má přednost ta forma jazyka, která je obecně přijatelnější před tou, která může být považována za prestižnější. Jejich způsob hodnocení se zaměřuje především na požadavek dodržení dynamické ekvivalence, je však problematické zjistit, zda je účinek na adresáta ekvivalentní s účinkem VT. Požadují také idiomatický překlad, nicméně nevěnují pozornost formě či sémantickým hodnotám výchozího textu.

Literární texty zastupují především funkci esteticky sdělnou, čili je důležité působení na čtenáře. Stěžejní je překladatelova interpretace díla, na jejímž základě dále překladatel volí strategii překladu a jednotlivé překladatelské postupy. Podle Touryho se hodnocení má týkat pouze překladu bez přihlídnutí k výchozímu textu (1978, 26). Tímto způsobem odhalíme zejména nepřirozené vyjadřování v cílovém jazyce, gramatické chyby a jazykové interference. Mezi oponenty tohoto přístupu patří například Van den Broeck, který tvrdí, že i kritika literárního překladu musí zahrnovat srovnávací analýzu VT a CT (Valero 1995, 206). Významové posuny, kterých se překladatel dopustí, bychom bez srovnání s VT totiž neobjevili. Z toho vyplývá, že nejlepším řešením je provést postupně oba typy analýzy.

Newmark kvalitu překladu hodnotí na základě textové typologie a funkce jednotlivých textů, stejně jako Reissová (Reiss 2000, 17). U expresivních textů je stejně důležitá jak forma, tak i obsah, proto musí překladatel skloubit obojí. Dobrý překlad podle něj splňuje požadavky. Adekvátní překlad podle Newmarka může umožnit pochopení obsahu, dobrý překlad však musí být vynikající a dobrý překladatel musí být mimořádně vnímavý (Newmark 1988, 192).

Literárnímu překladu a jeho kritice se ve svém díle *Umění překladu* věnuje také Jiří Levý (1998). Na překladatele jsou kladeny požadavky, které vyžadují určitý talent a to zejména nadání pro představivost, schopnost objektivace a stylistické nadání. Aby překladatel vytvořil adekvátní překlad, který zachovává estetické působení na diváka, musí tento talent mít. Překlad je práce, která se skládá z několika fází. Těmi musí překladatel projít, aby vyprodukoval správný a umělecky hodnotný překlad. Jiří Levý ve svém díle *Umění překladu* (1998) popisuje tři základní fáze překladatelovy práce. Tyto fáze jsou pro překlad stěžejní a selhání při jakékoliv fázi či na jakékoliv její úrovni by vedlo k neadekvátnímu překladu. Z toho důvodu je pro překladatele důležité tyto fáze znát a vycházet z nich.

Tři fáze překladatelovy práce podle Levého:

a) pochopení předlohy

Prvním stupněm pochopení předlohy je podle Levého filologické porozumění textu. Problém mohou představovat např. mnohovýznamová slova, či slova podobného znění či tvaru. Dále musí překladatel pochopit informace obsažené implicitně, náladové ladění, ironii a rozeznat útočné zaměření na čtenáře od pouhého konstatování. Nejobtížnější je pak pochopení skutečností vyjádřených v díle, postav a jejich vztahů, prostředí děje a autorův ideový záměr. (Levý 1998, 54).

Za překladatelovým nepochopením nejčastěji stojí jeho neschopnost představit si popisovanou skutečnost a nesprávné významové spoje navozené jazykem originálu (Levý 1998, 56). V prvním případě platí, že literární překlad je uměleckou činností. Na rozdíl od netvůrčích textů, kde překladatel překládá pouze slova, si u umělecky tvůrčích textů musí být schopen představit popisované skutečnosti. Není-li toho schopen, vzniká často chaotický překlad. Pokud má čtenář s porozuměním přeloženého textu problém, obvykle je to případ toho, že sám překladatel předlohu nepochopil.

Překladatel musí usilovat o překlad umělecký pravdivý. Musí si představit skutečnost uměleckého díla, avšak nesmí do díla vnášet své obrazy, které

v původním textu nejsou. Musí především sledovat autorův záměr a nepředbíhat (Levý 1998, 57).

b) interpretace předlohy

Druhým krokem překladatelského procesu je interpretace předlohy. Při převodu textu nestačí pouze jazyková správnost, ale je nutná i správná interpretace díla. V důsledku odlišných jazykových systémů musí překladatel pracovat s jazykovými prostředky cílového jazyka, který nemusí disponovat stejnými prostředky jako jazyk výchozí, nebo má někde naopak prostředky navíc. Pak dochází ke specifikaci nebo generalizaci. K tomu je nutné znát skutečnost skrytou v textu.

Překladatel hledá objektivní ideje a hodnoty díla. Neupadá do osobní sentimentality jako čtenář. Překladatel má zůstat neutrální a objektivní. Dalším krokem v této fázi překladu je určení interpretačního stanoviska, které překladatel volí vědomě podle toho, co chce čtenářům sdělit (Levý 1998, 63). Nakonec překladatel určuje ideový základ své tvůrčí metody. „Hlavním prostředkem překladatelovy tvůrčí práce je výběr stylistických prostředků,“ nesmí však zkreslit smysl originálu ani zasahovat do textu zkracováním či doplňováním originálu, jelikož tak deformuje původní umělecké dílo (Levý 1998, 67).

c) přestylizování předlohy

Při přestylizování předlohy dochází k potížím v důsledku odlišných jazykových systémů, které musí překladatel skloubit. Jazykové prostředky dvou jazyků nejsou ekvivalentní, není proto možné překládat mechanicky. Dále v této fázi dochází k interferencím neboli zanechávání stop původního jazyka v překladu. Vliv výchozího jazyka na překlad bývá přímý i nepřímý. Přímě se projevuje kostrbatými konstrukcemi tvořenými podle originálu a zároveň nevyužitím těch jazykových prostředků, které má CJ proti VJ navíc. Nepřímě se projevuje spíše u zkušenějších překladatelů, kteří v překladu nevyužívají takových prostředků, které se v české literatuře objevují, např. přechodníků, aby text nepůsobil jako

nepřirozený překlad. V překladu také vzniká napětí při převodu myšlenky do jazyka, ve kterém nebyla původně vytvořena. Překladatel má více možností jak myšlenky vyjádřit (Levý 1998, 74).

2.2 Hodnotící kritéria kvality překladu

Teorie překladu vnímá překlad jednak jako proces a také jako produkt, který je výsledkem překladatelského procesu. Teoretické přístupy k překladu se liší, stejně jako se podle toho liší i přístup k hodnocení jeho kvality. Ze základních požadavků na překlad vyplývají **základní kritéria hodnocení překladu**. K požadavkům na překlad se ve své práci vyjadřuje například Zehnalová (Knittlová 2010, 224):

1. Překlad jako výsledek překladatelského procesu

Překlad je podle Levého proces rozhodovací (1998). Překladatel činí rozhodnutí, která mají vliv na text v různých textových rovinách i na text jako celek. Do překladu zasahuje i zadavatel, který určuje požadavky na překlad.

2. Překlad je textem v CJ

Jako text v CJ musí překlad splňovat sedm parametrů textovosti, především musí být koherentní. Překlad musí splňovat gramatické a pravopisné normy CJ a musí být uzuální. V některých překladech může dojít k záměrnému porušení těchto norem za účelem ekvivalentní funkce textu.

3. Překlad je prostředkem mezikulturní komunikace

Hodnotíme, jak překladatel zvládl kulturní rozdíly mezi oběma texty a kulturně specifické prvky. Překladatel se rozhoduje, do jaké míry tyto přizpůsobí cílovému publiku.

4. Překlad vzniká transformací výchozího textu

Překlad musí zachovat invariantní informace, zároveň však dochází k posunům, způsobeným systémovými rozdíly mezi jednotlivými jazyky. Podle Zehnalové se „hodnocení zaměřuje na zvládnutí systémových rozdílů mezi VT a CT, využívání možností CJ, kterými VJ nedisponuje, přítomnost/ nepřítomnost interferencí, na invariantní složky a na posuny a jejich funkci,“ (Knittlová 2010, 225).

5. Překlad je prostředkem mezijazykové komunikace

Podstatou překladu je transformace významu z VT do CT. Tento význam zahrnuje věcný obsah a výrazové prostředky neboli styl VT, které jsou vyjádřeny explicitně i implicitně, verbálně i neverbálně.

2.3 Metody hodnocení kvality překladu

Překlad a jeho kvalitu lze hodnotit různými způsoby. Mezi teoretiky existují neshody o tom, zda provádět analýzu pouze na základě cílového textu či srovnávací analýzu obou textů. Následující podkapitoly seznámí s možnými způsoby hodnocení a jejich zastánci.

2.3.1 Analýza na základě CT

Analýza na základě cílového textu probíhá bez jeho srovnání s textem výchozím. Je vhodná jako první fáze analýzy, po které obvykle následuje srovnání s výchozím textem nebo může být text vyřazen z další fáze analýzy v případě, že bude touto analýzou prokázán jako neadekvátní. Při tomto typu analýzy může kritik objevit jazykové a pravopisné chyby, nepřirozené a neobratné vyjadřování pro cílový jazyk, nekoherentní a neuzuální texty nebo interference z cizího jazyka, které často právě k těmto chybám vedou. Analýzu pouze na základě cílového textu navrhuje například Toury (1978). Podle něj by srovnání s textem výchozím vedlo k nalezení příliš velkého množství chyb. Analýza cílového textu je podle něj dostatečná k prokázání toho, zda je překlad adekvátní. Analýza se má zaměřit primárně na systém cílového jazyka.

Zastáncem tohoto přístupu je i André Léfevere (1981b), podle něhož je nejdůležitější hodnotit překlad jako produkt v kontextu cílové kultury spíše než jako překladatelský proces.

Tento typ analýzy navrhuje i **Louis Brunettová**, která pro něj vytvořila i vlastní model a uvádí v něm čtyři hlavní hodnotící kritéria (Brunette 2000, 169-182). Její model je mířený především na texty pragmatické, jejichž hlavním kritériem je logika a také účel. Je však možné jej aplikovat i na texty literární, především kritérium jazykové normy, které zahrnuje široké spektrum od gramatiky přes lexikum po větnou stavbu.

Model podle L. Brunettové:

1) Logika

Jedná se o nejdůležitější kritérium. Hodnotíme, zda je překlad dostatečně kohezní a koherentní, aby pro cílové publikum představoval efektivní text. V opačném případě může vzniknout nonsens. Neadekvátní překladatelská řešení, která narušují logiku textu, se mohou objevovat na všech jazykových rovinách a při převodu různých jazykových prostředků (např. lexikum, slovosled, kohezní prostředky, atd.) (Knittlová 2010, 228).

2) Účel

Účelem textu se myslí záměr autora a účinek na čtenáře. Při analýze je nutné zaměřit se také na text výchozí a zhodnotit, zda byl záměr autora správně interpretován a převeden do textu cílového. Zároveň je důležité, aby měl cílový text ekvivalentní účinek na čtenáře cílového textu, jako měl na čtenáře textu výchozího. Účinek na čtenáře je v mnoha ohledech problematické kritérium, jelikož tuto proměnnou nedokážeme spolehlivě změřit.

3) Kontext

Kontextem se myslí nejazykové okolnosti vzniku textu. Překladatel by se před překladem samotného textu měl informovat například o tom, za jakých podmínek text vznikl. Překladatel by se měl informovat o autorovi samotném, jelikož autor ve svém textu zanechává stopy na základě vlastních zkušeností či preferencí. Dílo může být něčím inspirováno, můžou v něm být aluze, které nemusí překladatel vždy postřehnout, není-li dobře informován. Při analýze z hlediska kontextu hodnotitele zajímá, jak překladatel kontext zprostředkoval a přizpůsobil cílovým čtenářům. Podle Brunettové se zajímá hlavně o situační údaje cílového textu, a o výchozí se tolik nestará.

4) Jazyková norma

Překladatel může narušit jazykovou normu syntaktickou neobratností, gramatickými a pravopisnými chybami, chybami v interpunkci a neadekvátní terminologií (platí především pro technické texty). Jako hodnotící kritérium dodržování jazykové normy můžeme jmenovat např. nepřítomnost interferencí (Knittlová 2010, 230).

a) Pravopisná a gramatická správnost

b) Interference

K nežádoucím interferencím dochází, pokud si překladatel není zcela vědom rozdílů mezi VJ a CJ. V takovém případě vytváří příliš doslovný překlad, který může narušovat logiku a koherenci. Interference se mohou projevit nadměrným užíváním slov cizího původu také v podobě „falešných přátel“ (slova jsou si ve VJ a CJ podobná, ale mají jiný význam), doslovným překladem obrazných pojmenování a idiomů což vede k nesmyslným formulacím v CT, neuzuálními kolokacemi, užitím nesprávných gramatických prostředků

c) Necitlivost vůči CJ

Překlady v rozporu s územ a gramatikou cílového textu mohou vznikat i zcela bez vlivu výchozího textu v případě, že překladatel nemá dostatečný cit pro cílový jazyk. Zde se opět řadí řešení užitím neadekvátních lexikálních protějšků, neuzuálních kolokací, neadekvátní překlad idiomů, nesprávný či chaotický slovosled, opakování slov či slovních základů stejně jako opakování spojovacích výrazů. Vede také k vytvoření stylisticky neobratného překladu, kdy se v delších úsecích hromadí chyby a vzniká tak stylisticky neobratný nebo nepřijatelný text.

2.3.2 Analýza VT z hlediska systémových rozdílů

Jak uvádí Zehnalová, předpokladem pro vytvoření adekvátního překladu je znalost systémových rozdílů mezi VJ a CJ (Knittlová 2010, 226). Mezi základní rozdíly mezi češtinou a angličtinou patří kondenzovanost a nominální struktura angličtiny a naopak tendence češtiny k volnějšímu verbálnímu vyjadřování. Angličtina často využívá

verbonominálních konstrukcí, zatímco čeština je nahrazuje plnovýznamovými slovesy. Rozdíl také spočívá v syntaktické struktuře jednotlivých jazyků a slovosledu. Angličtina má relativně pevný slovosled a novou nebo důležitou informaci zdůrazňuje různými prostředky, zatímco čeština důrazu dosahuje především pomocí slovosledu. Kopírováním syntaktické struktury VT může dojít k nežádoucím významovým posunům.

Analýza z hlediska systémových rozdílů může představovat jednu z fází komplexní analýzy (např. Knittlová 2010, 226).

2.3.3 Analýza na základě srovnání VT a CT

Srovnávací analýza výchozího a cílového textu je pro hodnocení kvality považována většinou teoretiků za nejvhodnější způsob hodnocení. Analýza pouze na základě cílového textu je vhodná jako první fáze analýzy, pro komplexní analýzu je však třeba srovnat text s originálem, teprve pak můžeme zjistit, zda text splňuje autorský záměr a funkci originálu, což jsou dva z hlavních požadavků na překlad.

Podle Newmarka by měl kritik nejprve analyzovat cílový text a na základě znalostí zjištěných touto analýzou by mělo následovat jeho srovnání s překladovou verzí. Newmark je zastáncem srovnávací analýzy a navrhuje pětistupňový model analýzy. Prvním krokem při analýze by podle něj měla být analýza výchozího textu, při které by měl kritik zejména určit funkci textu a jeho záměr. Druhým krokem by mělo být zhodnocení překladatelského pojetí díla, metoda jeho překladu a také předpokládaný okruh čtenářů, pro které bude tento překlad určen. Ve třetím kroku analýzy je podle něj nutno detailně srovnat cílový text s textem výchozím. Po tomto srovnání můžeme přejít k ohodnocení překladatelské práce jak z pohledu překladatele, tak z pohledu kritika překladu. V posledním kroku Newmark navrhuje zhodnotit, jaké místo přeložené dílo zaujímá v dané cílové kultuře (Newmark 1988, 186).

Srovnávací analýzu VT a CT jako vhodný způsob analýzy vnímá také Juliane Houseová, která pro tento typ vytvořila vlastní hodnotící model (House 1997), ke kterému se několikrát vrátila. Rozděluje překlad na zjevný a skrytý a texty hodnotí na základě chyb v překladu. Pro účel svého modelu tyto chyby dělí a charakterizuje.

Nicméně hodnocení kvality překladu by nemělo vyplývat pouze z počtu chyb v překladu a jejich identifikace.

Podle Houseové je překlad textem, který je vázán dvojím způsobem. Na jednu stranu je vázán k výchozímu textu a na druhou k cílovým čtenářům (House 2015, 11). Model Houseové vychází ze základního pojmu ekvivalence, který rozlišuje mezi skrytým a zjevným překladem. Houseová upozorňuje, že toto dělení není zcela výlučné.

Ekvivalence, na níž je tento model založen, znamená zachování významu mezi dvěma jazyky. Funkční ekvivalence můžeme dosáhnout pomocí kulturního filtru (House 1997, 29).

Eugene Nida (1964) rovněž vymezil základní požadavky na překlad. Úspěšný překlad podle Nidy určuje reakce čtenáře překladu, která má být ekvivalentní s reakcí čtenáře výchozího textu (1969). Jeho čtyři hlavní požadavky na překlad určují úspěšnost překladu. Podle něj by překlad měl **dávat smysl, zachovávat ducha a styl originálu, sledovat přirozený způsob vyjadřování** a vyvolávat **podobnou reakci** jako originál (Nida 2015, 23). I analýzou úspěšnosti splnění těchto požadavků překladatelem je možné zhodnotit kvalitu překladu.

Houseová na něj ve své práci také odkazuje ve spojitosti s dynamickou ekvivalencí a zachováním účinku na adresáta. Nida zároveň přišel s názorem, že slovo nemá jen jeden přesný význam, ale jeho význam závisí na kontextu, ve kterém je použito. Kontext tedy hraje v překladu a interpretaci textu obrovskou roli.

Ekvivalence je tedy i podle Houseové hlavním kritériem pro překlad a kvalitní překlad je podle ní pragmaticky i sémanticky ekvivalentní s originálem (House 2015, 6). Tento požadavek na překlad se však liší na základě druhu překladu. Houseová pro tento účel vyděluje dva druhy překladů.

1) Zjevný překlad (overt translation)

Zjevný překlad není druhým originálem a není přímo určen svým čtenářům.

Čtenář si je vědom, že čte překlad nikoliv originál. Obvykle se jedná o překlad textů, které jsou ve výchozí kultuře specifické a jsou na ni vázány. Zjevný překlad obvykle převádí text, který je jednoznačně určen pro kulturu, ve které

byl vytvořen. Překlad zde nedosáhne přímé shody mezi původní funkcí VT a funkcí CT, počítá se s jiným situačním kontextem.

2) Skrytý překlad (covert translation)

Skrytý překlad je v cílové kultuře považován za druhý originál. Není výhradně vázán na výchozí jazyk či kulturu. Může být považován za nezávislý text v cílové kultuře. Text, který je přeložen tímto způsobem, není výhradně vázán na výchozí čtenáře a kulturu. Čtenáři takového VT a jeho překladu mají podobné potřeby, je tedy důležité zachovat funkci textu stejnou i v překladu. U těchto textů právě kulturní rozdíly představují pro překladatele problém, jelikož je nutné přizpůsobit text kultuře cílových čtenářů. K tomu překladatel využívá tzv. kulturní filtr, který vkládá mezi výchozí a cílový text. „Překladatel musí výchozí text vnímat očima čtenářů cílové kultury,“ (House 2015, 57).

Hodnotící schéma podle Houseové

Houseová tvrdí, že pokud adekvátní překlad musí splňovat rozměr (dimenzi) i funkci výchozího textu, pak jakékoliv odchylky jsou považovány za chyby. Houseová ve svém modelu představuje následující hodnotící schéma podle zjevných a skrytých chyb v překladu.

1. Zjevné chyby (overtly erroneous errors)

Mezi zjevné chyby patří **rozdíly v denotačním významu** (tj. věcném obsahu: vynechávání, přidávání, substituce spočívající v nevhodném výběru nebo kombinování jazykových prostředků, kdy význam CZ neodpovídá významu ve VT) a narušení systému CJ (negramatičnost, sporná přijatelnost, atd.) (Knittlová 2010, 248).

Zjevné chyby vyplývají ze srovnání VT a CT. Posuny v textu mohou být i pozitivní; takové, které text obohacují.

2. Skryté chyby (covertly erroneous errors)

Skryté chyby představují neshody zjištěné podle situačních parametrů žánru a registru. Oproti zjevným chybám je jim věnovaná podstatně menší pozornost. Nelze je určitou pouhou analýzou VT a CT.

2.3.4 Analýza kulturně specifických prvků

Kulturní kontext do translatologie vstupuje v 90. letech 20. století a Mary Snell-Hornbyová tuto změnu přístupu k překladu jako součásti dané kultury nazývá kulturním obratem. Předtím byla propast mezi dvěma jazyky a jejich kulturami považována za něco, co je nevyhnutelné a extralingvistická realita nebyla brána v úvahu (Snell-Hornby 1988, 39). Koncem 20. století však kulturní studia vstoupila i do teorie překladu a tato propast se začala zacelovat. To vedlo k dalšímu požadavku na překlad, a sice překonání této kulturní propasti.

Kulturně specifické prvky VT nemusí a většinou nebudou fungovat i v CT a v cílové kultuře, každý text totiž vznikl v jiném kontextu. Překladatel musí respektovat obě kultury a podle Zehnalové se musí při své práci zaměřovat na předpokládané znalosti tzv. presupozice cílových čtenářů, kterým svůj překlad přizpůsobuje. Musí jednak zhodnotit prvky kulturně specifické a známé pro výchozí čtenáře a přizpůsobuje je čtenářům cílovým tak, aby byl účinek stejný nebo alespoň podobný, a aby čtenář text pochopil. Překladatel určí funkci a typ textu, typ čtenářů a důležitost kulturně specifických prvků pro pochopení textu a na jejich základě volí strategii překladu a jednotlivé postupy. Ty se budou týkat jednak toho, jaký druh informací a v jakém množství se v překladu objeví. Překladatel může text ponechat beze změny, může informace přidávat pomocí vnitřních vysvětlivek, poznámek pod čarou apod., nebo naopak informace ubírat zobecněním nebo výpustkou. Využít může také analogií, tj. skutečnosti známé ve výchozím kontextu nahradí skutečnostmi známými v cílovém kontextu. Dále se postupy budou týkat jazykového ztvárnění tj. začlenění cizích jmen, názvů a slov do českého textu a míry uzuálnosti jazykových prostředků (idiomů, rčení, atd.) (Knittlová 2010, 226). Překladatel se při volbě strategie pro překlad může rozhodovat mezi domestikací nebo exotizací (Munday 2016, 225).

Podstatu kultury a jejího poznání zmiňují ve své práci i Susan Bassnettová a André Lefevere (1990), kteří se věnovali konceptům jako je historie, přepis a funkce ve spojení s překladovými studii. I podle nich je znalost kultury pro překlad klíčová a překladatel by měl překlad přizpůsobit daným kulturním požadavkům.

3 Systémové rozdíly mezi angličtinou a češtinou a interference

Překladatel musí znát systémové rozdíly mezi jazyky, se kterými pracuje a musí být schopen se s nimi adekvátně vypořádat. Tato kapitola uvádí přehled základních rozdílů mezi angličtinou a češtinou na různých jazykových rovinách. Z hlediska zvládnutí systémových rozdílů je možné provést jednu fázi analýzy. Rovněž kritik si musí být těchto rozdílů vědom, aby v textu objevil problémy, které z těchto rozdílů a jejich neznalosti vyplývají.

Tato kapitola se věnuje hlavním typologickým rozdílům mezi angličtinou a češtinou, na jejichž základě je v praktické části prováděna kritická analýza textu. Zásadní pro kritickou analýzu jsou v této práci především jazykové interference, které jsou rovněž pro účel této diplomové práce popsány v této kapitole. K těmto interferencím dochází z hlediska nerespektování rozdílnosti obou jazyků, z toho důvodu jsou uvedeny právě v této kapitole.

3.1 Systémové rozdíly

3.1.1 Obecné tendence

Z typologického hlediska je angličtina jazyk analytický tzn., že zde převládají víceslovné gramatické tvary, zatímco čeština jako jazyk syntetický používá k vyjádření jednoslovná pojmenování a mluvnické kategorie určuje pomocí skloňování a časování.

Angličtina využívá především nominálního nebo verbonominálního vyjadřování. V češtině jsou nominální konstrukce nepřírozené, dává totiž přednost verbálnímu vyjadřování užíváním plnovýznamových sloves.

U těchto dvou jazyků se liší také pravopis velkých písmen a užívání interpunkce. Angličtina například často využívá středník, který se v českých textech objevuje méně a

v překladu bývá často nahrazen čárkou nebo tečkou. Angličtina dále nemá tak přísná pravidla pro psaní čárek jako čeština.

3.1.2 Rovina morfológická

Na rovině morfológické se AJ a ČJ liší v **rodu substantiv**. Na rozdíl od přirozeného rodu v angličtině má čeština rod gramatický. Angličtina rod substantiva tvarem často nevyjadřuje, zatímco čeština jej vyjadřuje vždy, což konkrétně v překladu činí potíže v případě, že autor rod nespecifikuje. Může tak konat i záměrně, v takových případech často dojde k ochuzení čtenářů, musí-li překladatel prozradit rod dříve než autor zamýšlel.

V anglických textech je výrazně vyšší výskyt **zájmen** osobních i přivlastňovacích, která jsou nutná pro vyjádření podmětu. Čeština patří mezi „pro-drop“ jazyky, u kterých není přímé vyjádření podmětu nutné, k tomu slouží koncovky a podmět často zůstává nevyjádřený. Podmět čeština vyjadřuje v případě, že na něj chce dát důraz. Oproti češtině angličtina nedisponuje dativem ani zvrtným tvarem, což rovněž zvyšuje výskyt zájmen. V češtině je jejich nadužívání nežádoucí a redundantní.

Zatímco čeština vyjadřuje pouze tři slovesné časy, angličtina jich má rovnou několik. Jejich převod bývá proto často problematický, překladatel si musí uvědomit, co předcházelo a co následovalo. Angličtina mnohem častěji využívá pasivum neboli rod trpný a modální **slovesa**, zatímco čeština upřednostňuje aktivní větné konstrukce neboli rod činný a modální slovesa omezuje. Typické pro angličtinu jsou také kauzální konstrukce, které překladatel v češtině musí řešit jinými způsoby.

Pokud překladatel sklouzne k napodobování anglického textu, v češtině to bude působit nepřirozeně.

3.1.3 Rovina lexikální

Lexikální jednotky obou jazyků se od sebe liší ve významu denotačním, konotačním a pragmatickém. Odlišnosti v **denotačním významu** se obvykle týkají sémanticky jiného pojmenování, které odkazuje ke stejné skutečnosti. V překladatelském postupu se obvykle objevují dva základní typy: **specifikace** a **generalizace**. Pokud má český

významový protějšek nějakou významovou složku navíc, překladatel se uchyluje ke specifikaci. Pokud naopak nějaká složka významu chybí, použije generalizaci neboli zobecnění (Knittlová 2010, 47).

Podle Knittlové jsou rozdíly **konotační a pragmatické** složitější, jelikož vyplývají z kultury daného jazyka a společenských zvyklostí. Konotace dělíme na expresivní a stylistické. Expresivní konotace zahrnují např. obrazná pojmenování, přirovnání, metafory či metonymii. V oblasti stylistických konotací se AJ a ČJ liší rozložením a využitím různých jazykových vrstev. Čeština využívá dostupné prostředky hovorového jazyka, slangu, vulgarismů, nářečí atd. (Knittlová 2010, 61, 92).

Konotační složky významu se překládají funkčně, jelikož funkční překlad je pro čtenáře čtivější, plynulejší a přirozenější. Při takovém překladu dochází k syntaktické přestavbě a užití uzuálních kolokací. Konotační rozdíly spočívají především v idiomech. Překladatel usiluje o idiomatický překlad.

3.1.4 Rovina syntaktická a textová

Angličtina se vyznačuje vysokou **kondenzovaností** a hutností větné stavby nebo polovětnými konstrukcemi, které čeština nejčastěji řeší rozepsáním. Běžné pro ni jsou také **nominální řetězce**, které nejsou pro češtinu přirozené.

Další velký faktor, který rozlišuje tyto dva jazyky, je **slovosled**. Zatímco v angličtině se setkáváme s relativně pevným slovosledem (podmět – sloveso – předmět), čeština má relativně volný slovosled. Pro zdůraznění informace využívá funkční větnou perspektivu, kterou poprvé popsal V. Mathesius ve své práci „*Několik poznámek o funkci podmětu v moderní angličtině*“ z roku 1924. Informace ve větě člení na **téma-réma**. Nová informace stojí jako réma na konci věty, pro zdůraznění informací tedy využívá primárně slovosled. Nesprávné pochopení předlohy může následným nesprávným užitím slovosledu vést k významovým posunům. Angličtina využívá zvýrazňovací konstrukce, pomocí kterých dává do popředí důležitou informaci.

Podle Mathesia český slovosled vždy podléhá pravidlům funkční větné perspektivy neboli členění informací ve větě na téma a réma. Firbas se k jeho teorii vyjadřuje ve svém díle a uznává za prokázané, že pro češtinu je FVP hlavním principem pro uspořádání slov ve větě, zatímco pro angličtinu je sekundární. Firbas na tuto teorii navazuje pojmem **komunikativní dynamismus**, který podle něj určuje uspořádání informací ve větě. Lidské myšlení je v rovině se syntaktickou strukturou výpovědi. Vzhledem k tomu, že cílem je posunout konverzaci vpřed, prvky s nejvyšší úrovní komunikativního dynamismu se objevují spíše ke konci věty (Firbas 1992, 282). Můžeme tedy říct, že jsou rematické. Problematice funkční větné perspektivy se blíže věnuje podkapitola č. 3.2.2.1.

Dalším rozdílem mezi češtinou a angličtinou je tzv. **souslednost časová**. V angličtině dochází k časovým posunům ve větě, zatímco v češtině k takovým posunům nedochází, opět je tedy nutné si při překladu uvědomit, kdy se co událo a jaký čas v českém textu použít. Opomenutí tohoto pravidla může vést ke změně celého smyslu výpovědi.

V angličtině je nejčastějším typem **koheze** lexikální a gramatická. Angličtina je na opakování slov méně citlivá než čeština. Pro češtinu je opakování slov stylisticky příznakové, a pokud se nejedná o záměrný krok ze strany autora textu (např. pro dosažení důrazu, větný paralelismus, atd.), je opakování slov považováno za rušivé nebo chybné.

Angličtina je typická kondenzací neboli hutností větné stavby. V praxi to znamená, že vyjadřuje okolnosti nevětnými členy, zatímco čeština tyto členy vyjadřuje vedlejšími větami. Tím dochází ke zhutnění větné stavby (Mathesius 2016, 130).

Kondenzovanost se projevuje užíváním gerundia (v ČJ podstatné jméno slovesné), infinitivu a participií. U prvních dvou případů se neurčuje slovesný čas, zatímco v angličtině je možné užití infinitivu v čase minulém. Z participií čeština využívá přechodník přítomny určitý (člověk *čekající* na vlak) a méně často pak neurčitý (např. *stojíc*). Ten je v dnešní češtině považován za archaický a objevuje se spíše jen v jazyce knižním. Překladatelé mohou pod vlivem angličtiny přechodníky užívat více, než by bylo pro český jazyk přirozené. Přechodník minulý se pak užívá ještě méně. Participium v angličtině funguje jako sloveso, zatímco gerundium stojí jako podstatné jméno

s koncovkou „ing“. Kondenzovanost větné stavby pak úzce souvisí s nominálními tendencemi angličtiny (Nováková 2012, 101).

Mezi další prostředky pro kondenzaci v angličtině patří využití kauzativního slovesa *to make*, slovesa *to have* pro pasivní konstrukce a slovesa perceptivních (*to see, to find*, atd.). Tyto prostředky v angličtině slouží pro komplexní kondenzaci, čeština je však nahrazuje větou vedlejší a tato perceptivní slovesa přímo nepřekládá. Jako příklad uvedu větu *I hope to see you fail*¹. Jádrem věty je *I hope*, zatímco skutečné přání je vyjádřeno participiální vazbou a spojeno perceptivním slovesem *see*. V překladu do češtiny by věta zněla takto: *Doufám, že neuspěješ*.

3.1.5 Rovina pragmatická

Z pragmatického hlediska se AJ a ČJ liší například ve spisovné a nespisovné mluvě. Čeština nespisovnost naznačí formou dialektu příznačného pro cílovou kulturu.

Angličtina vyjadřuje důraz primárně intonací, která se v psaném textu projeví použitím kurzívy. Čeština si zde vystačí s uspořádáním slovosledu nebo užitím ilokučních částic, často však překladatelé kurzívu ponechávají podle cílového textu.

3.2 Interference

K jazykovým interferencím dochází, když je část textu z výchozího jazyka doslova převedena do jazyka cílového. V tomto případě dochází k nerespektování normy cílového jazyka a text je ovlivněn zvyklostmi jazyka výchozího. V tomto ohledu často dochází k negativním posunům. Avšak interference mohou být i pozitivní.

Berthold (1997) interference popisuje jako převod jazykových jednotek z jednoho jazyka do druhého na úrovni fonologické (přízvuk, rytmus), gramatické (užívání

¹ Pokud není uvedeno jinak, jedná se o vlastní příklad.

zájmen, slovosled, čas), lexikální (výpůjčky slov) a ortografické (pravopis) (Archvadze, 3).

Thorovský ve svém dělení vynechává fonologické interference, které se vztahují zejména na mluvenou řeč, a zvláště popisuje druh syntaktických interferencí, které se týkají slovosledu. Mezi gramatické interference větnou stavbu již neřadí (Thorovský 2009, 87).

Podle Newmarka (2001, 78) k interferencím dochází, když je jakýkoliv rys výchozího jazyka nevhodně přenesen do překladu a to na úrovni lexikální, syntaktické, při překladu idiomů či metafor nebo pokud jde o uspořádání slov ve větě. Jedná se o případy, kdy je délka vět, interpunkce, překlad neologismů nebo kulturně specifických prvků ovlivněn výchozím textem, ať už pozitivně nebo negativně.

Newmark tyto negativní interference a zásahy do textu označuje jako „translationese“. Dochází k nim, když překladatel text překládá doslova a nerespektuje úzus cílového jazyka. Upozorňuje však na to, že translationese není interference, neboť ty mohou být i pozitivní nebo neškodné, zatímco případy translationese text znehodnocují.

Martin Thorovský navrhuje následující dělení lingvistických interferencí (2009, 87):

Lingvistické interference:

- a) lexikální interference (na úrovni slov a slovních spojení)
- b) syntaktické interference
- c) gramatické interference
- d) pravopisné interference

3.2.1 Lexikální interference

Jako lexikální interferenci můžeme označit „chybné vyjádření významu, k němuž došlo jednak z neznalosti sémantické struktury lexikálních jednotek, jednak z neznalosti jejich hodnoty v systému a jejího formálního vyjádření,“ (Zimová 1967, 9). K lexikálním interferencím dochází na úrovních slov, nejčastěji při špatném přímém (doslovném)

překlada. Zaznamenáváme pět případů lexikálních interferencí. Prvním z nich jsou **falešní přátelé** (false friends nebo false cognates), neboli slova, která jsou si v obou jazycích zdánlivě podobná, ale mají jiný význam. Thorovský (2009, 87) je jinak nazývá „**surface interference**“ neboli takové, které souvisí se vzhledem slova. Další kategorie lexikálních interferencí jsou **sémantické interference** a dochází k nim kvůli polysémii neboli mnohovýznamovosti slov (Thorovský 2009, 90). Správný význam se určuje na základě kontextu a pochopení okolností. Pokud překladatel nesprávně vyhodnotí situaci, může dojít k užití nesprávného výrazu se zcela jiným významem v cílovém jazyce. Třetí případ tvoří **idiomatické interference** (Thorovský 2009, 91). V tomto případě často dochází k doslovnému překladu idiomů, který v cílovém jazyce nedává smysl nebo má jiný význam než ve výchozím textu. Idiomatickým interferencím se podobají **kolokační interference** (Thorovský 2009, 93). Doslovným převodem vznikají slovní spojení, která jsou neuzuální, neplní v cílovém jazyce stejnou funkci jako v textu výchozím a ve většině případů jsou nepřírozené pro cílový jazyk. Pátým případem lexikálních interferencí jsou **kulturní interference** (Thorovský 2009, 95). K těm dochází, když překladatel nevezme v úvahu vědomostní presupozice cílových čtenářů. V takovém případě přeloží kulturně specifický prvek, který je známý pro výchozí čtenáře, ale v cílové kultuře je neznámý – např. jméno osobnosti užitá kvůli typickému rysu charakteru – nesplní v cílovém textu zamýšlenou funkci.

V případě, že v cílovém jazyce neexistuje přesný jednoslovný ekvivalent pro koncept ve výchozím textu, překladatel může použít více slov pro překlad, využívá tzv. lexikalizovaná uskupení (Vondráček 2014, 21).

3.2.2 Syntaktické interference

K syntaktickým interferencím dochází na úrovni větné stavby. Překladatel se jich dopouští v případě, že doslovně převede větu nebo její část slovo za slovem více méně tak, jak je postavena ve výchozím jazyce. Překladatel se soustředí na slova místo na větu jako významový celek. Výsledkem jsou neobratné konstrukce, které v cílovém jazyce zní nepřírozeně a nevyjadřují stejný smysl, jako v jazyce výchozím. Anglická syntax se od české liší (viz podkapitola č. 3.1.4). Čeština využívá funkční větnou perspektivu, při které novou a důležitou informaci řadí na konec věty. Angličtina

používá jiné konstrukce a její slovosled je relativně pevný. Při doslovném převodu anglické konstrukce může překladatel zcela nebo částečně změnit význam věty. Musí tedy před převodem určit, která informace je ve větě nejdůležitější a dát na ní důraz. Pro detekci syntaktických interferencí je potřeba znát prostředky, které oba jazyky využívají pro zvýraznění důležité informace a jaký je mezi nimi rozdíl. To bude vysvětleno v následující podkapitole.

3.2.2.1 *Funkční větná perspektiva*

Přestože má čeština relativně volný slovosled, uspořádání slov ve větě není nahodilé. Souvisí úzce s informací, kterou chce autor čtenářům předat a která je jádrem výpovědi. Slovosled v češtině se řídí podle typu sdělované informace; tedy nové a neznáme informace, která je jádrem výpovědi a informace, která je známá nebo není jádrem výpovědi. Nazýváme je téma a réma, Mathesius je nazýval také základ a jádro výpovědi (Daneš 1964, online). Téma obvykle stojí na začátku nebo spíše na začátku věty, zatímco réma řadíme na konec, kde je největší důraz. Čeština pro tento účel využívá primárně slovosled, který umožňuje přeskupení slovního pořádku ve větě.

Firbas (1992, 7) se ve spojení s funkční větnou perspektivou zaměřuje na výpovědní dynamismus, podle nějž důraz zleva doprava stoupá. Jde o lineární vztah mezi druhem informace a jejím umístěním ve větě.

Pro uspořádání slov ve větě je důležité si určit, o čem především je daná zpráva a co je tou hlavní informací, kterou chceme čtenáři předat a kterou chceme zdůraznit. Dále je vhodné zvážit, co čtenář ví a co je pro něj neznámé a nakonec jak tuto informaci začleníme do celého textu a jeho struktury.

Angličtina se svým relativně pevným slovosledem stejné přeskupování informací ve větě jako čeština neumožňuje, má ale jiné prostředky, kterými docílí důrazu a dostane do popředí tu informaci, která je důležitá a to pomocí konstrukcí pro uspořádání informací. Tyto konstrukce vyplývají z pěti obecných tendencí pro anglický slovosled. Tárníková (2002, 77) zmiňuje celkem tři hlavní principy. První z nich je **topic-initial principle**. Tento princip je v souladu s pravidlem podle Huddlestona (2002, 1372), které říká, že známá informace – tedy topic (téma) – je umístěno před informací, která

je nová. Druhým principem je **end-focus principle**, podle něhož informace nová a důležitá obvykle stojí na konci věty nebo alespoň ke konci věty. Třetím principem je **end-weight principle**. Podle něj zatěžkané větné členy stojí na konci věty, protože by mohly odvádět pozornost od podstaty výpovědi. V tomto případě se jádro výpovědi může dostat na začátek věty. Huddleston zmiňuje ještě další dva principy. Jeden z nich říká, že podmět je obvykle tematický, čili čtenářům známý a ne rématický, stojí tedy často na začátku věty. Existují však i výjimky. Páté pravidlo říká, že konstrukce pro podání informací a zvýraznění není možné použít v každém kontextu. Někdy může zvolená konstrukce zcela změnit význam výpovědi, je tedy třeba na to dát pozor (Huddleston a Pullum 2002, 1372).

3.2.3 Gramatické interference

V případě, že překladatel nerespektuje gramatická pravidla a úzus cílového textu a převádí výchozí text ve větší míře doslova, dochází ke gramatickým interferencím. Příkladem může být například nadměrné užívání zájmen, které čeština explicitně nevyjadřuje. Výsledkem je vysoká míra nežádoucí redundance. Jiné příklady gramatických interferencí se objevují v nesprávném překladu modálních sloves, která angličtina ve vysoké míře využívá (např. *can be – může být/bývá*), nebo mluvnických kategorií. Gramatické interference jsou viditelné a často prozrazují, že daný text je překladem.

3.2.4 Pravopisné a typografické interference

K tomuto typu interferencí dojde kopírováním pravidel pro interpunkci či psaní velkých písmen, která se v obou jazycích liší. Při překladu je třeba znát pravidla obou jazyků, především toho, do kterého překládáme. Angličtina se od češtiny liší např. užíváním uvozovek („české“ vs. “anglické“), vyšším užíváním středníku, nebo v pravidlech pro psaní čárek ve větě (více v kapitole č. 3 systémové rozdíly mezi AJ a ČJ).

4 Problematika literárního překladu

Překlad literárních textů zastává samostatnou kategorii překladu. Reissová zmiňuje dělení překladů na pragmatické a literární, které v historii překladu dlouho převládalo. Ve své práci zmiňuje názor W. E. Siskinda, podle něhož musí mít překladatel literárních děl zároveň talent pro tvůrčí psaní, zatímco pro praktický překlad není takový talent třeba, a tyto překladaatele řadí mezi specializované překladaatele (Reiss 2000, 18). Tyto dva typy textů se liší svou funkcí. Zatímco jazyk pragmatických textů je především prostředkem komunikace a slouží pro předávání informací, u literárních textů je to nástroj umělecké tvořivosti a má uměleckou hodnotu (Reiss 2000, 18).

Literární texty patří do skupiny expresivních textů. Při překladu takových textů je nutné, aby překladatel zachoval estetickou a uměleckou funkci tohoto textu, zároveň je však také důležité zachovat informace obsažené v textu i styl autora. Překladatel by měl tedy vytvořit text především z hlediska autora výchozího textu, protože v literatuře je prioritní právě styl autora výchozího textu (Munday 2016, 117).

Pro interpretaci textu a jeho následný překlad je důležitý kontext neboli okolnosti vzniku textu, a neméně to platí pro texty literární. Kontext nám pomůže při rozhodovacím překladatelském procesu, pomáhá totiž vyjasnit situaci (Widdowson 2004, 36). Bez dostatečné znalosti kontextu se může překladatel dopouštět chyb a významových posunů (viz praktická část č. 6.3).

Podle Anne Cluysenaarové by se překladatel při překladu literárního textu neměl řídit jen obecnými pravidly překladu, ale měl by věnovat pozornost různým strukturám překladu, protože každá dává důraz na jiné lingvistické prvky. Překladatel by měl znát teorii literárního překladu, aby dokázal vytvořit adekvátní překlad (Bassnet 2002, 82). Vychází ze strukturalistického přístupu, podle kterého je každý text součástí systémů, které jsou vzájemně propojeny. Patří zde jednotlivá literární díla, žánry i obecně literatura. To všechno je součástí lidské kultury. Pokud si překladatel tento komplexní vztah neuvědomuje, bude se soustředit jen na určité aspekty textu a zanedbá tím jiné a ve výsledku text ochudí.

Překladatel je v první řadě příjemcem (adresátem) textu, tedy čtenářem. Text jako první čte, interpretuje, teprve poté vytváří cílový text a stává se autorem. Jurij Lotman (1970) popisuje čtyři základní stanoviska adresátů literárního díla. V prvním případě se čtenář soustředí výhradně na obsah a odsouvá do pozadí prozaické hodnoty díla. Pro překlad je toto stanovisko zcela nevhodné, v jeho případě totiž nevznikne po všech stránkách kvalitní literární překlad. V případě druhém čtenář dokáže pochopit komplexní strukturu díla a to, jak se všechny její úrovně prolínají. V posledních dvou případech čtenář rozebírá určitou úroveň díla pro vlastní účel nebo v textu odhaluje prvky, které nejsou pro původ textu typické, a využívá text pro vlastní účel. Pro překlad je nejvhodnější druhé stanovisko (Bassnet 2002, 84).

4.1 Fantasy literatura

Fantasy literatura tvoří samostatný žánr v literatuře, který je často zaměňován se sci-fi literaturou. Oba tyto žánry spadají pod širší pojem fantastická literatura. Tyto dva žánry jsou si podobné tím, že se odehrávají v jiné době než aktuální. Sci-fi je obvykle situováno do budoucnosti, zatímco fantasy příběhy do minulosti. Jedná se však pouze o hrubé rozdělení, jelikož i fantasy literatura se může odehrávat v budoucnosti, pokud je však situována v jiném světě než v tom našem, pojem času je v tom případě relativní. Fantasy literatura se v angličtině dále dělí na *high* a *low*, česky jim říkáme hrdinská a současná fantasy. Hrdinská (*high*) fantasy se vyznačuje právě tím, že se odehrává ve smyšleném světě. Takovým příkladem jsou například díla J. R. R. Tolkiena nebo Terryho Brookse. Opakem je pak současná (*low*) fantasy, ve které se příběh odehrává v současném světě, který známe. Příkladem *low* fantasy je knižní a filmová série Harry Potter od J. K. Rowlingové (Angelskár 2005, 10). Společné pro tyto žánry je výskyt magie a bájných a mýtických postav (draci, kentauři, elfové, skřeti, atd.), zatímco ve sci-fi se obvykle objevuje moderní technologie.

V českém kontextu je sci-fi literatura poměrně starší než fantasy literatura, proto zde převládají teoretické reflexe spíše na téma science fiction než fantasy, která se v ČR rozmohla až v 90. letech 20. století (Dědinová 2015, 47).

4.2 *Fantasy a kritika překladu*

Překladatelova práce se ve fantasy literatuře liší od jiných žánrů, je náročnější na představivost a nápaditost jazyka, jelikož se zde vzhledem ke smyšlenému světu nebo alespoň smyšlené části světa, objevují názvy míst, věcí nebo jména, která zároveň na tento smyšlený svět mají vazby, proto musí překladatel prokázat talent a nápaditost při překladu tohoto žánru. Samotná kvalita je ale u fantasy literatury také klíčovým faktorem. Její čtenáři si ji vybírají právě pro věci nereálné, které v našem světě nejsou, a tato literatura je pro ně formou úniku. Pokud překladatel selže, selže celé dílo. Proto je důležité věnovat pozornost i obecným aspektům překladu, aby dílo splnilo svůj účel.

Ve fantasy literatuře, zejména v high fantasy, která se odehrává ve zcela jiné realitě, je možné prakticky cokoliv. Překladatel není vázán skutečnostmi reálného světa a ve svém překladu může jít i za jeho hranice. Pro tento účel musí prokázat tvůrčí schopnosti a talent.

Analýza překladů fantasy se nejčastěji zaměřuje právě na tvůrčí stránku překladu spíše než na jeho kritickou analýzu z hlediska jazykové a formální správnosti. Nejčastěji se setkáváme s analýzou překladu vlastních jmen a názvů, při kterých překladatel prokazuje právě své tvůrčí schopnosti. Nesmí však zanedbat jazykovou a estetickou stránku díla, proto překlad těchto děl vyžaduje jeho plnou pozornost. Kritickému hodnocení správnosti jazykové a formální stránky překladu fantasy literatury se nevěnuje přílišná pozornost.

Kritika fantasy se zaměřuje spíše na díla originální a jejich hodnocení se zaměřuje především na zvolené téma a schéma díla, komplexitu příběhu, archetypální reprezentaci (například mytologie), podkategorie žánru fantasy, kulturní a lingvistické komentáře a filozofické úvahy (Fabrizi 2012, 59). Překlad samozřejmě musí tyto otázky vzít v úvahu, jelikož jsou součástí fantasy literatury, nesmí však opomíjet i formální stránku. Hodnocení překladu fantasy pak může zahrnovat všechny tyto aspekty plus formální stránku textu. Hledisek hodnocení fantasy je tedy mnoho.

V České republice se fantasy literatuře a jejímu hodnocení a produkci věnuje Akademie science fiction, fantasy a hororu. Jedná se o sdružení odborníků, které se zabývá

hodnocením a teoretickým zkoumáním produkce těchto žánrů. Akademie každoročně uděluje ceny pro nejlepší díla na české a slovenské scéně a mezi kategorie patří právě i nejlepší překlad.

5 O Letopisech rodu Shannara

Letopisy rodu Shannara se žánrově řadí mezi hrdinské fantasy romány. Jedná se o rozsáhlou ságu knih sepsanou autorem Terry Brooksem. Původní trilogie, která sestává z knih *The Sword of Shannara* vydáno v roce 1977, (vyšlo jako *Shannarův meč* v překladu Jana Kantůrka a Jitky Bártů 1997 a v překladu Adama Steinze 2016), *The Elfstones of Shannara* vydáno v roce 1982 (vyšlo jako *Shannarovy magické elfeíny* v překladu Jiřího Dolanského 1997 a jako *Shannarovy elfeíny* v překladu Adama Steinze 2017) a *The Wishsong of Shannara* vydáno v roce 1985 (vyšlo jako *Shannarova píseň přání* v překladu Věroslavy Ončákové 1997). Terry Brooks na rodu Shannara zakládá většinu své tvorby. Po původní trilogii sepsal prequel *First King of Shannara*, o tom, co předcházelo. Dále napsal trilogii *Genesis of Shannara*, a příběh rodu Shannara dále rozváděl v trilogii *The Voyage of the Jerle Shannara*, tetralogii *The Heritage of Shannara*. O tomto rodu sepsal dohromady kolem 30 knih, z nichž se poslední tři teprve chystají a zakončí tak tetralogii *The Fall of Shannara* (druhý díl vyjde v červnu 2018).

5.1 Děj a zařazení knihy *Shannarovy elfeíny* do kontextu

The Elfstones of Shannara je druhá kniha původní fantasy trilogie o vznešeném rodu elfů Shannara. Byla publikována v roce 1982. Příběh se odehrává ve fiktivní říši Čtyřzemí, která se zformovala v daleké budoucnosti po velké apokalypse. V roce 2062 vypukly Velké války lidstva proti ostatním rasám a po třiceti letech skončily velkou apokalypsou. Tento rok (2095) je označen jako rok 0 a začíná se počítat nový letopočet. Druhá kniha původní trilogie se odehrává 2050 let po velké apokalypse a svět obývají ve většině elfové, gnómové, trpaslíci, trollové, kteří jsou odnoží vymřelé lidské rasy. Světu vládli elfové, kteří mají magickou moc. Vytvořili magické elfeíny, avšak aby nedošlo k narušení rovnováhy, z velké temnoty se zrodili démoni. Elfové s nimi bojovali a pouze vytvořením Hráze a kouzelného stromu Ellcrys se jim podařilo zlo zapudit, ztratili při tom však velké množství sil.

Na začátku druhé knihy se dozvíme, že Ellcrys, kterou mají ochraňovat Vyvolení mezi elfy, umírá, síla Hráze slábne a zlo, v čele s démonem Dagda Morem, znovu proniklo do tohoto světa. Jediná šance na záchranu spočívá v nalezení Krvavého ohně, do kterého jeden z Vyvolených musí vložit semeno Ellcrys a pak jej zasadit zpět na původní místo.

5.2 O autorovi

Terrence Dean Brooks, známý jako Terry Brooks, se narodil 8. ledna 1944 v městečku Sterling v americkém státě Illinois. Studoval anglickou literaturu na univerzitě Hamilton, kde získal svůj bakalářský titul. Pokračoval studiem práv na univerzitě Washington & Lee, kde získal další vysokoškolský titul.

Již od střední školy se Brooks věnoval psaní a mezi jeho vzory patřil William Faulkner, dokud neobjevil díla J. R. R. Tolkiena, která ho inspirovala k psaní fantasy románů. V jeho dílech je tato inspirace patrná. Štěstí jej dovedlo k vydavateli Lesterovi del Rey, který jej postkoval kupředu. Sedm let trvalo, než vydal své první dílo *Shannariův meč*, jež započal rozsáhlý příběh o Shannarově rodu, ve kterém Brooks pokračuje dodnes. Tehdy však netušil, jak bude jeho první dílo přijato. Knihu publikoval v roce 1977 a stala se prvním fantasy dílem, které se dostalo na seznam bestsellerů New York Times, a zde zůstala dalších pět měsíců. Bestsellery se staly i další dva díly trilogie. Od té doby Terry publikuje knihy v sériích *Shannara*, *Landover*, a *Word/Void*. Trilogie *The Genesis of Shannara* spojuje trilogii *Word/Void* se sérií *Shannara*.

Terry Brooks napsal více jak čtyřicet románů a dalších děl, mezi která patří například novelizace filmu *Hook* nebo *Star Wars: Epizoda I – Skrytá hrozba*, ke které ho vybral sám režisér George Lucas. Započal novou éru fantasy příběhů, která otevřela dveře nejen novým autorům, ale přivedla k tomuto žánru i spoustu nových čtenářů.

Brooks vydal v roce 2003 také autobiografii *Sometimes the Magic Works*, ve které mimo jiné také dává rady a tipy budoucím spisovatelům.

Mimo několik nominací na ceny Gemmel awards pro fantasy literaturu získal v roce 2017 cenu World Fantasy Award za celoživotní přínos pro fantasy literaturu.

5.3 Styl originálního díla

Knihy *The Elfstones of Shannara* žánrově spadá pod hrdinskou fantasy a časově se odehrává v daleké budoucnosti po vyhynutí lidské rasy. Věkově je kniha určena spíše pro dospělé či mladší dospělé čtenáře. Příběh je narativní a autor často používá barvitě vykreslení krajiny, postavy či situace, kterou právě popisuje. Popisovacích pasáží je v knize více než přímé řeči a také přímá řeč často obsahuje zdlouhavé popisy. Je zde patrná inspirace J. R. R. Tolkienem, jehož knihy rovněž obsahují časté popisy krajiny, kterými zpomaluje děj, snaží se však čtenářům evokovat atmosféru příběhu, který se odehrává ve smyšleném prostředí.

Brooks často používá rozvitá souvětí pro popis postav či věcí, která obsahují skupiny přídavných jmen, nejčastěji po dvojicích (...*Ellcrys, the strange and wondrous tree that stood at the center of the Gardens...*). V dlouhých souvětích také často explicitně opakuje předmět, aby na něj dal důraz (*Theirs was a tradition handed down through generations of Elves, a tradition of service...*), čímž délka souvětí ještě narůstá. Brooks podobných struktur ve své knize využívá často, zde například vidíme případy obou těchto technik v jedné větě: „...*who stood rigid and aloof as such sentries had stood for centuries.*“ V případě takového opakování slov se jedná se o lexikální typ koheze. Autor ji často využívá, zároveň tímto způsobem dává důraz. Autor v textu využívá i jiné typy koheze, například opakováním stejné větné struktury, kterou doplňuje o nové informace. Jedná se o větný paralelismus, věty mají rekurzivní strukturu. V následujícím úryvku se jedná také o anaforu, neboli opakování stejné skupiny slov na začátcích vět, která se v jeho textu vyskytuje opakovaně (*Or the great tufts of greenish hair that.... Or the scales that... Or the hands and feet that Or the vaguely catlike muzzle that....*).

Brooks v knize často odkazuje k událostem, které se odehrály před dějem příběhu v této knize. Pro jejich popis často využívá postavy, které se jich účastnily nebo o nich vědí. V několika pasážích například druid popisuje historické události, které předcházely dění v tomto příběhu. Kontext událostí tedy čtenářům přibližuje prostřednictvím kontextově zapojených postav.

Styl vyjadřování je neutrální až formální, a to jak v narativních popisech vypravěče třetí osoby, tak v přímé řeči postav. V příběhu se neobjevuje žádný specifický dialekt, který by překladatelé museli kompenzovat.

V příběhu vystupují bájně postavy, z nichž je většina ve světě fantasy obecně známá (trpaslíci, elfové, démoni). Prostředí, ve kterém se příběh odehrává, je vymyšlené autorem příběhu (např. město Arborlon), který pro celé Čtyřzemí nakreslil i mapu.

5.4 Český překlad díla

Původní trilogie *Shannara* vyšla v českých překladech v 90. letech v nakladatelství Classic. Všechny tři díly vyšly v roce 1997 a překlad je v knize datován na rok 1996. V důsledku toho je každá kniha přeložena jiným překladatelem. Jak ve své recenzi uvádí Ondřej Jireš (1999), cílem tohoto nakladatelství je vydat co nejvíce knih za co nejnižší náklady. Výsledkem toho vznikají knihy, které mají špatný překlad a neprocházejí pořádnou korekcí. Trilogie *Shannara* je jednou z mnoha, která byla postižena tímto nízkonákladovým vydáním.

V roce 2016 získalo práva na knihu nakladatelství Omega, které již vydalo první dva díly trilogie a třetí se plánuje na rok 2018. Trilogie vyšla ve zcela novém překladu, který byl tentokrát zadán jedinému překladateli. Kniha znovu vyšla pod upraveným názvem, překladatel verze z roku 2017 ubral adjektivum „magické“. Další dvě díla trilogie mají stejný název jako první překlady vydané v roce 1997.

Nové vydání knihy přišlo po jejím televizním zpracování, které dalo podnět ke znovuobjevení díla.

5.4.1 Jiří Dolanský

Životopis ani spojení na překladatele Dolanského nelze dohledat. Z databáze knih na internetu lze vyčíst, že v roce 1997 začal překládat pro nakladatelství Classic. První kniha, kterou pro toto nakladatelství přeložil, byla právě kniha *Shannarovy magické elfeiny*. Pokračoval dalšími čtyřmi fantasy romány až do roku 2003. V roce 2006 začal překládat pro nakladatelství Elka Press, ve kterém vycházejí válečné romány a naučné knihy z válečného období. Poslední kniha v jeho překladu vyšla v roce 2013.

5.4.2 Adam Steinz

Podle databáze knih je Adam Steinz nováčkem, pokud jde o překlady beletrie. Na kontě má v současné době pouze tři překlady, z nichž dva jsou právě první dva díly Shannarovy trilogie a jeho první publikace je young adult fantasy *Nejtemnější část lesa* od Holly Blackové, kterou v roce 2015 vydalo nakladatelství Omega. U této knihy je patrná větší volnost v překladu a změny, kterých se překladatel u trilogie Shannara spíše vyvaroval. Podle zjištěných informací tato volnost nevyhovovala přidělenému editorovi. Ze stejného důvodu se Steinz také u názvů míst, věcí apod. v trilogii Shannara držel původních překladů z roku 1997. Steinz je od roku 2014 studentem na Univerzitě Karlově a působí jako překladatel a tlumočnick na volné noze.

6 Praktická část

V praktické části je provedena analýza dvou překladů díla *The Elfstones of Shannara* (dále jako VT) z let 1997 (dále jako CT1) a 2017 (dále jako CT2), která je zaměřena zejména na starší překlad Jiřího Dolanského. První část analýzy obsahuje kritickou analýzu staršího překladu Dolanského a jeho srovnání s novějším překladem Steinze. Jako vzorek pro analýzu byly použity první tři kapitoly. Nejprve je provedena analýza překladu na základě textu cílového. Tato část analýzy vychází z kritéria jazykové normy, kterou ve svém modelu uvádí Louis Brunettová (2000). Kritérium jazykové normy je v této práci pojato z hlediska tří druhů interferencí: gramatických, lexikálních a syntaktických, které byly blíže popsány v teoretické části. Zároveň je text analyzován z hlediska necitlivosti překladatele vůči cílovému jazyku a neobratnosti překladu. Analýza cílového textu bez srovnání s výchozím textem předchází srovnávací analýze textu z hlediska systémových a formálních rozdílů mezi angličtinou a češtinou. Dále je text zhodnocen na základě srovnání s výchozím textem a poskytuje přehled chyb a významových posunů v CT1. V závěru pro objektivitu praktická část obsahuje také pozitivní posuny v překladu Dolanského. Po podrobné analýze CT1 následuje také krátký přehled chyb a pozitivních posunů v CT2. Závěr analýzy představí kratší stylistické ohodnocení obou překladů s ohledem na to, co je typické pro autora a jak se jeho autorského stylu drželi nebo nedorželi oba překladatelé díla.

6.1 Analýza z hlediska jazykové normy se zaměřením na interference

6.1.1 Lexikální interference

Překladatel CT1 Dolanský často používal slova cizího původu, kterých se v českém textu měl spíše vyvarovat. Nejčastějším případem lexikálních interferencí v analyzovaném textu však byly nevhodně zvolené kolokace. Obojí popisuje podkapitola 6.1.1.

6.1.1.1 Užívání slov cizího původu

Příklad 1:

Brooks: *...shut into that and slow, wretched **stagnation**.*

Dolanský: *...po staletích uzavření doa pomalé, ohavné **stagnace**.*

Steinz: *...uzamkli jeho duši do beztvaré mrtvé temnoty, v níž tak dlouho přežíval a hnil zaživa.*

Dolanský při překladu doslovně sledoval původní text a jeho stavbu i volbu slov. Výraz „*stagnace*“ je v češtině užíván, po náhledu do českého národního korpusu je však tento termín užíván nejčastěji ve zpravodajství a žurnalistice, do fantastické literatury se nehodí. Steinz se tomuto slovu zcela vyhnul pomocí transpozice, kdy z podstatného jména udělal sloveso. Pomohl si vytvořením nové vedlejší věty, kde situaci popsal.

Příklad 2:

Brooks: *„...and we have to **interpret** them as best we can.“*

Dolanský: *„...a my je musíme **interpretovat**, jak jen to dokážeme.“*

Steinz: *„...a tak se je snažíme co nejlépe **tlumočit**.“*

VP: *„...a tak se je snažíme **vyložit**, jak nejlépe umíme.“*

Postava v příběhu popisuje způsob hovoru se stromem, který jim vyjevuje obrazy, ze kterých musí vyvodit nějaký význam. Dolanský použil doslovný překlad a vypůjčil si anglické slovo „*interpretovat*“. Steinz sice sáhl po českém termínu, v kontextu však také není úplně vhodný. K tlumočení dochází ve zprostředkované komunikaci, kdy tlumočnick je prostředníkem. Elfové zde však jsou pouze posluchači stromu a jeho slova nikomu netlumočí. Užitím tohoto výrazu došlo i k menšímu významovému posunu. Nejvhodnější by tedy bylo užít slovo „*vyložit*“, jelikož Vyvolení musí z obrazů pochopit, co jim strom chce sdělit, netlumočí to vždy dále.

Příklad 3:

Brooks: *her ... trunk arched skyward in a **symmetrically** balanced network of tapered limbs...*

Dolanský: *Jeho ... kmen vzpínal k oblakům **symetricky** vyvážený systém...*

Steinz: *...a v **symetrické** síti štíhlých větví visel bezpočet...*

Příklad 4:

Brooks: *He hated with an **intensity** that bordered on madness.*

Dolanský: *Nenáviděl tak **intenzivně**, až to hraničilo se šílenstvím.*

Steinz: *Jeho nenávisť byla tak **mocná**, že se podobala spíše šílenství.*

V příkladu třetím zvolili oba překladatelé stejný výraz, který vidíme i v původním textu. „Symetrický“ se dá česky vyjádřit také jako „souměrný“. V dnešní době jde však o docela zaužívaný výraz i v jazyce českém, je to tedy jen jedna z možností. To samé platí o slově „intenzivní“ v příkladu čtvrtém, které si z angličtiny vypůjčil Dolanský. Steinz popsal sílu nenávisti výrazem „mocná“, což je v tomto kontextu vhodnější výraz, zároveň zbytečně nesklouzává k výběru slov cizího původu, když to není nutné.

V analyzované ukázce se objevilo pár dalších případů, kdy Dolanský použil slova cizího původu, nejednalo se však o doslovný překlad z originálu. Jedním takovým příkladem je překlad příslovce „frantically“ jako „energicky“ (VT: ...one arm waving **frantically**). Steinz v tomto případě užil českého příslovce „zběsile“. Druhým případem je překlad výrazu „rebirth“ jako „reinkarnace“ (VT: What must be done to give her this **rebirth**?). Zde byl Dolanský sveden předponou „re-“ a užil chybného výrazu cizího původu, který má navíc zcela jiný význam. Tento výraz je možno zařadit i mezi „falešné přátele“. Sloveso „reborn“ Dolanský dále překládá jako „znovuzrození“. Třetím podobným případem je překlad substantiva „gamble“ jako „hazard“ (VT: It had been a dangerous **gamble** to expend so much power in the attempt). V daném případě by se více hodilo „riziko“, které ve svém překladu použil Steinz. Dolanský později slova využil jako slovesa „riskovat“.

6.1.1.2 Nevhodné a neuzuální kolokace

V oblasti lexikálních interferencí se v překladu Dolanského v největším množství objevují nevhodné kolokace, které vznikají především doslovným překladem z angličtiny a také kvůli necitlivosti vůči češtině. V následujících tabulkách je uvedeno několik příkladů takových nevhodných slovních spojení, které se v překladu Dolanského objevily. Pro srovnání je uvedeno řešení Steinze, který se většinou doslovnému překladu vyhýbá a volí implicitaci, z toho důvodu je ve čtvrtém sloupci uvedeno slovní spojení, které by bylo vhodnější v případě, že by se překladatel kolokace držel.

Tabulka 1

	Brooks (VT)	Dolanský (CT1)	Steinz (CT2)	VP
1.	soft voices	jemné hlasy	šuškání	tiché hlasy
2.	trick of his imagination	výsledkem přehnané představivosti	výplodem představivosti	výplodem fantazie
3.	sound of his name	zvuk svého jména	uslyšel své jméno	zaznění jména
4.	line of the mountains	čára pohoří	pohoří	
5.	his hooked teeth gleaming..	hákovité zuby se zatřpytily	zaleskly (se) dvě řady ... zahnutých zubů	
6.	revenge...be satisfied	bude...pomsta ukojena	nasytí svou touhu po pomstě	

Dolanský často volí slovní spojení, která nejen že jsou neuzuální, ale mají také v češtině jiný význam nebo jsou nesmyslné. Takové příklady vidíme v tabulce např. pod čísly 1, 3 nebo 6. Příklad první je slovní spojení, které popisuje hlasitost hlasů, které byly slyšet. Přídavné jméno „*soft*“ ve spojení s „*voice*“ se vyjadřuje ke kvalitě hlasu nebo jeho

hlasitosti. Na základě kontextu měl překladatel vyvodit, že vypravěč komentuje právě hlasitost, proto je spojení „*jemné hlasy*“ v tomto případě nevhodné. Steinz zvolil jednoslovný výraz „*šuškáni*“, které implicitně obsahuje informaci o hlasitosti a šikovně se tak vyhnul i slovu navíc. Příklady 3 a 6 jsou si podobné více. Jde o nesprávný doslovný překlad, kterým vznikají nesmyslná slovní spojení. Můžeme říct, že elf *zaslechl své jméno, ozvalo se jeho jméno* nebo *zaznělo jeho jméno*. Jméno samotné však zvuk nemá. Podobnou nesmyslnost vidíme i v příkladu č. 6, ve kterém jde o nevhodné spojení slovesa a substantiva. Sloveso *ukojit* (nebo *nasytit*) se pojí s lidskými pocity či touhami. Lze ukojit touhu, tížádnost, chuť, ne však aktivitu, kterou představuje právě *pomsta*. Můžeme ukojit či nasytit touhu po pomstě. V anglickém originále vidíme spojení „*need..for revenge*“. Dolanský špatně vyhodnotil, k čemu se má sloveso „*need*“ vázat. Další tři příklady (2,3,5) představují zejména neuzuální kolokace, které vznikly doslovným překladem z angličtiny. V češtině máme slovní spojení „*výplod fantazie*“, které zde nepoužil ani jeden z překladatelů. Dolanský zvolil výraz *výsledek*, Steinz sáhl po vhodnějším již zažitým výrazu „*výplod*“, které je běžné pro popisovaný jev, nicméně se jen málo užívá ve spojení s „*představivostí*“, která do textu pronikla u obou překladatelů doslovným překladem z angličtiny. V českém národním korpusu je zaznamenán pouze jeden příklad tohoto spojení a to v překladové literatuře právě z angličtiny. Jedná se tedy o jasnou interferenci. V češtině nejčastěji zaznamenáváme spojení „*výplod fantazie*“. Doslovný překlad zvolil Dolanský také u spojení „*line of mountains*“, které Steinz přeložil jednoduše jako *pohoří*. „*Čára*“ se v podobném kontextu používá pouze ve spojení „*sněžná čára*“, jedná se ale o jiný význam a v ukázce se žádný sníh nevyskytuje. Poslední příklad neuzuální kolokace, který stojí za komentář, je spojení „*hooked teeth gleaming*“. V tomto spojení je problém ve spojení adjektiva a substantiva „*hákovité zuby*“, které je neuzuální. Vhodnější spojení zvolil Steinz a sice „*zahnuté zuby*“. Sporné je také spojení substantiva a slovesa „*zuby se třpytily*“. Obvykle se zuby spíš lesknou nebo blýskají. I když je možné pro účely literárního textu spojení ponechat, v následujícím kontextu je sporné.

Další příklady nevhodných kolokací ze strany Dolanského:

Tabulka 2

	Brooks (VT)	Dolanský (CT1)	Steinz (CT2)	VP
7.	slouched heavily	shrbenou chůzí	pomalů se belhal	
8.	unpleasant examples	varovné příklady	odstrašující příklad	
9.	A good day for a ride	dobrý den na projížďku	stvořený pro projížďku	
10.	Blamed his ...influence	nevhodně (ji) ovlivňoval	Měl špatný vliv	
11.	stumbling to a weary halt	klopýtavě dostihnul	(dokud ne)doběhl	doklopýtat
12.	towering peaks	věžovité vrcholky	hory svými vrcholky	(vrcholky hor)
13.	a tale to frighten children	pohádka na postrašení malých dětí,	strašidelný příběh pro děti	

6.1.2 Syntaktické interference

V této oblasti analýzy jde především o kopírování anglické větné stavby, což vede jednak k neobratnému překladu a také k nesplnění autorského záměru a to především nedodržení rematické struktury, kterého se překladatel CT1 dopouštěl. Dále se dopustil nevhodného kopírování částí vět, konkrétně předložkových vazeb, které opět vedly k nepřirozenému překladu v češtině.

Příklad 5:

Brooks: *They passed quickly, and only their soft voices and the crunch of their sandled feet on the gravel pathway disturbed the silence of the new day as they slipped into the pine-shadowed dark beyond.*

Dolanský: *Vyvolení šli rychle a pouze jejich jemné hlasy a skřípot jejich sandálů na cestě vysypané štěrkem rušily ticho nadcházejícího dne, když vcházeli do temných stínů borovic za branou.*

Steinz: *Naprosté ticho nového dne rušilo jen šuškáni zahalených osob a tlumené skřípání štěrku pod jejich nohama. Prošli svižně kolem stráží a rychle zmizeli ve stínu mohutných borovic.*

Příklad 6:

Brooks: *As he neared the gates, he saw that Went, the old groundskeeper, was already at work, tending the flower beds with a hand hoe, his thin frame bent over his work.*

Dolanský: *Jak se blížil k bráně, uviděl, že Went, starý správce parku, je již v plné práci, útlá záda měl ohnutá nad záhonky květin, které okopával malou motyčkou.*

Steinz: *Cestou k branám zahlédl Wenta, královského zahradníka. Štíhlý stařec se skláněl nad záhonem a malou motyčkou okopával květiny.*

Dolanský v obou uvedených příkladech 5 a 6 zcela kopíruje syntaktickou strukturu originálu a především v ukázce č. 5 nezohledňuje pravidla pro slovosled, který v češtině podléhá funkční větné perspektivě. Tato výpověď popisuje situaci ticha nového dne, které rušily pouze hlasy Vyvolených. Informace o jejich cestě je doplňková, není rématem výpovědi, neměla by tedy stát na konci souvětí. Lepší řešení zvolil Steinz, který souvětí rozdělil do dvou kratších vět. V první se vyjadřuje k informaci, že něco rušilo ticho nového dne, což je jádrem výpovědi. Vzhledem k tomu, že podmět rozvitý je příliš dlouhý a tudíž „těžký“, umístil jej Steinz na konec věty. Tím využil principu end-weight a na začátek věty postavil předmět. Ve druhé větě posouvá akci vpřed informací o tom, kam měli Vyvoleni namířeno. V příkladu č. 6 se Dolanský opět dopouští doslovného převodu anglické větné stavby. Dlouhé souvětí ponechává nerozdělené, takže konstrukce v češtině působí neohrabaně a chybí jí spád. Steinz i tady dlouhé souvětí rozdělil na dvě věty a použil pouze slučovací spojky „a“, která přispívá

k rychlejšímu spádu děje. Informace v textu je navíc pouze popisná a dokresluje situaci. Díky rozdělení dlouhého souvětí je text přehlednější a děj rychlejší.

Příklad 7:

Brooks: *Would **you** like to greet her today, Lauren?*

Dolanský: *Nechtěl bys dnes uvítat Ellcrys, Laurene?*

Steinz: *Nechtěl bys ji dnes pozdravit **ty**?*

Příklad 8:

Brooks: *A **few** had defied that word during the long years of banishment—only a few. He had broken them.*

Dolanský: ***Pár z nich** se mu během těch dlouhých let věznění postavilo na odpor — jen několik. Zlomil je.*

Steinz: *Za celá staletí se mu pokusila odporovat **jen hrstka**. Démon je však rozdrtil a...*

VP: ***Jen hrstka** se mu za ta století pokusila vzdorovat.*

V dalších dvou příkladech 7 a 8 jde opět o kopírování anglické struktury a nesprávného vyhodnocení jádra (rématu) výpovědi. Anglický text má typickou strukturu S-V-O (podmět – přísudek – předmět), u otázky v příkladu č. 7 pouze dochází k inverzi. V obou případech je však důraz na podmět, který Dolanský nerozpoznal a v jeho českém překladu se tento důraz ztrácí. Přestože důraz ze samotné věty nevyplývá, ukázka č. 7 navazuje na pasáž v knize, která poskytuje širší kontext potřebný pro její překlad. Réma je zde třeba určit na základě předcházejícího ale i následujícího kontextu, jelikož tato informace je vyjádřena implicitně na základě situace. Steinz správně využil ukazovací zájmeno pro důraz a umístil jej na konec věty jako réma výpovědi. Dolanský tento záměr autora nezachytil a podmět zůstal nevyjádřený a nepříznakový a tím jeho překlad nesplňuje účel. Angličtina v psaném textu často využívá kurzívu pro zdůraznění informace v textu. V tomto případě ji však autor v textu nevyužil, jelikož nejde přímo o

důraz. Překladatel musí sám analýzou textu i kontextu určit jádro výpovědi. Podobná situace nastala i u příkladu č. 8. Autor zde opakováním neurčité číslovky na konci věty a přidáním příslovce „*only*“ naznačuje jádro výpovědi, kterým je opět podmět ve větě. Překladatel by mohl tuto informaci umístit na začátek věty např. s použitím příslovce a neurčité číslovky „*jen pár*“ nebo „*jen hrstka*“. Tím by využil principu „end-weight“, při kterém réma může stát na začátku věty, aby v delší větě nepozbylo důrazu. Zároveň jde o emotivní princip, kdy důležitá informace stojí na začátku věty místo na konci. Dolanský však na slovo „*pár*“ nedal důraz a věta tak ztrácí zamýšlený význam. Zachránit důraz mohl opakováním stejného výrazu na konci věty, které by bylo příznakové a vhodné pro tuto konstrukci, zvolil však synonymum a účel se ztratil úplně. Steinz znovu správně identifikoval réma výpovědi i její účel, a umístil jej na konec věty. Problém je i v neprovázanosti s další větou, která zdánlivě stojí sama o sobě a není zde náznak důsledku činů popsanych v předchozí větě. Steinz důsledek naznačil užitím souřadící spojky „*však*“, která vyjadřuje vztah koordinace mezi těmito větami.

Příklad 9:

Brooks: *His Staff of Power steamed hotly as he brushed aside the impatient ones and stepped boldly through the opening.*

Dolanský: *Z jeho kouzelné Hole moci se kouřilo, jak smetl stranou netrpělivce a prošel neohroženě otvorem.*

Steinz: *Svou rozžhavenou holí odhodil nedočkavce stranou a hrdě prošel průrvou jako první.*

Dolanský se v překladu nedopouští pouze nesprávného slovosledu z hlediska funkční větné perspektivy, jak bylo ukázáno na předchozích příkladech, ale dopouští se i nesprávného slovosledu ve slovesných frázích, což znázorňuje příklad č. 9. Dolanský kopíruje spojku „*as*“, která v české větě v tomto slovosledu působí nepatříčně, problém je zde ale hlavně s anglickým postavením příslovce před sloveso „*stepped boldly*“, které je typické pro angličtinu, v češtině však stojí sloveso za příslovcem. V překladu Dolanského vidíme opět doslovné kopírování struktury, které je pro češtině nesprávné.

Ve Steinzově řešení slovosled celé věty jasně popisuje, k čemu došlo a jak, dává důraz na tu správnou informaci a zachovává správný slovosled pro češtinu.

Příklad 10:

Brooks: *Despite his eighty-two years, Eventine Elessedil was in excellent health.*

Dolanský: *Přes svých dvaosmdesát let se Eventin Elessedil těšil pevnému zdraví.*

Steinz: *Eventin Elessedil byl i ve svých osmdesáti dvou letech ve skvělé kondici.*

V tomto případě Dolanský část anglické struktury doslova přeložil do češtiny. V tomto případě v jeho překladu došlo k nevhodnému použití předložky „přes“ jako překlad anglické předložky „despite“. Doslovným překladem došlo k zavádějícímu překladu, který může být vyložen dvěma způsoby. Zamýšlený význam lze pochopit ze Steinzova překladu. Popisuje starého krále, který je i přes svůj vysoký věk stále zdravý. Dolanský vynechal spojku „i“, kterou mohl situaci jasně vymezit. V tomto případě může čtenář situaci chápat i tak, že král se těšil pevnému zdraví celých svých 82 let a více. Vynechání spojky není vyloženě nesprávné užití, může být ale matoucí a věta nemá patřičný důraz. Nevhodného doslovného překladu anglických spojek se Dolanský dopustil na více místech. To znázorňují i následující tři příklady.

Příklad 11:

Brooks: *the ... jealousy had soon manifested itself in open contempt.*

Dolanský: *žárlivost nejstaršího bratra (se) projevila v otevřeném pohrdání.*

Steinz: *žárlivost se začala projevovat otevřeným pohrdáním.*

Příklad 12:

Brooks: *His red head was bent in concentration*

Dolanský: *Rusou hlavu měl v soustředění svěšenou,*

Steinz: *a zamyšleně kráčet kupředu.*

Příklad 13:

Brooks: *Went, ..., was already **at work**,*

Dolanský: *Went, ..., je již **v plné práci**,*

Steinz: *Cestou k branám zahlédl Wenta, ...*

Poslední tři ukázky (11, 12 a 13) jsou případy, kdy Dolanský doslova přeložil anglickou předložku. Jedná se o předložkové vazby, které se v angličtině a češtině liší a nelze je překládat doslova. Nejčastěji jde o předložky „in“ a „at“, obě se mohou do češtiny přeložit jako „v“ ale existují i jiná řešení; to závisí na daném slovním spojení. V tomto případě je doslovný překlad předložek především redundantní a neobratný. V češtině se předložky na tomto místě často ani nepoužívají. V příkladu č. 11 zvolil Dolanský nesprávný pád a to právě v důsledku doslovného překladu předložky. Steinz místo pádu 6. použil vhodnější pád 7., který nevyžaduje předložku a věta zní přirozeněji. Stejně nepřirozenosti se dopustil v následujícím příkladu č. 12, zatímco Steinz použil příslovce, které na dané místo sedí lépe. V příkladu č. 13 jde o nesprávné použití předložky s adjektivem. V češtině používáme předložkové vazby „v práci“, kterou myslíme zaměstnání. Pokud mluvíme o práci jako o aktivní činnosti, tato předložka je zde nevhodná, o to více je nevhodné spojení s adjektivem „v **plné práci**“.. Steinz se spojení zcela vyhnul, a v další větě vedlejší pouze popisuje činnost, kterou zahradník vykonával. Ve všech třech případech bylo možné a také vhodnější předložku zcela vynechat a použít verbální strukturu místo nominální. Jedná se o také typický příklad nominální struktury, které se angličtina drží. Steinz se ani v jednom z uvedených příkladů překladu s nominální strukturou nedopustil a respektoval normy českého jazyka.

6.1.3 Gramatické interference a necitlivost vůči CJ

Mezi gramatické interference patří jednak opakování slov, které se objevuje v anglickém textu. V prvním případě jde o opakování zájmen a to zejména přivlastňovacích. Angličtina jako analytický jazyk vyjadřuje mluvnické kategorie

jednotlivými slovy a zájmeno je vždy vyjádřené. Čeština naopak zájmena explicitně nevyjadřuje a při jejich nadměrném užívání se jedná o jasnou interferenci z anglického jazyka. Dolanský se těchto interferencí dopouští docela často, což ukazují vybrané příklady. Další gramatické interference, které se v textu objevují, jsou například u mluvnických kategorií, konkrétně v převodu trpného rodu do češtiny a také chyby ve shodě podmětu s přísudkem, ke které došlo v důsledku doslovného překladu dlouhé pasáže z angličtiny.

6.1.3.1 Opakování slov

Příklad 14:

Brooks: *Their trailing white robes billowing slightly with a rush of summer wind, ...*

Dolanský: *Ve svých dlouhých bílých rízách, mírně rozevlátých poryvy letního vánku, ...*

Steinz: *Jejich dlouhé bílé hábity se lehce dmuly v letním vánku...*

Příklad 15:

Brooks: *Two hundred and thirty days of the year of their service had gone by, and youthful spirits could no longer be easily subdued.*

Dolanský: *Uplynulo dvě stě třicet dní z jejich roční služby a jejich mladistvý temperament již nebylo možno potlačovat.*

Steinz: *Uplynulo již dvě stě třicet dní od chvíle, kdy poprvé prošli mohutnou branou, a prvotní pocit údivu už dávno opadl.*

V příkladu č. 14 je v překladu Dolanského přivlastňovací zájmeno „svůj“ nadbytečné. Steinz anglické zájmeno také zachoval, v jeho případě jde však o formu označení, bez níž bychom nevěděli, o jaké hábity se jedná. Příklad č. 15 opět dokládá překlad zájmena a jeho opakování hned ve dvou po sobě jdoucích větách. Steinz celou pasáž přepsal a zájmenu se tak vyhnul úplně.

Příklad 16:

Brooks: *It killed because killing was instinctive. It killed because it found killing necessary.*

Dolanský: *Zabíjel, protože to u něj bylo pudové. Zabíjel, protože to pro něj bylo nezbytné.*

Steinz: *Zabíjel, protože měl smrt v krvi, protože cítil, že musí.*

Příklad 17:

Brooks: *Or the great tufts of greenish hair that protruded from all parts of his body like patches of saw grass. Or the scales that coated his forearms and lower legs. Or the hands and feet that ended in claws. Or the vaguely catlike muzzle that was his face. Or the eyes, black and shining, ...*

Dolanský: *Nebo mohutné chuchvalce zelenavých chlupů, které čouhaly ze vech částí jeho těla jako trsy trávy. Nebo šupiny, které pokrývaly jeho předloktí a spodní část nohou. Nebo jeho ruce a nohy zakončené pařáty. Nebo jeho obličej, vzdáleně podobný kočičí tlamě. Nebo jeho oči, černé a zářivé, ...*

Steinz: *Podivné byly také chomáče nazelenalých chlupů, které mu rostly všude po těle, nebo jeho nohy a ruce zakončené drápy. Obličejem lehce připomínal kočku, oči měl však naprosto černé, klidné jako vodní hladina, ...*

Příklad 18:

Brooks: *... the tree, as the legends told, that served as protector against a primordial evil that had very nearly destroyed the Elves centuries ago, an evil that had been shut away from the earth since before the dawn of the old race of Men.*

Dolanský: *...toho stromu, o kterém se vypráví v legendách, že je ochráncem elfů před prapůvodním zlem, které před staletími téměř vyhubilo elfí národ, před*

zlem, které bylo uzavřeno před světem od dávných časů ještě před úsvitem staré lidské rasy.

Steinz: Strom měl podle legend chránit celý svět před pravěkým zlem, jež kdysi dávno málem zničilo celé elfí pokolení. To se ale podařilo uvěznit daleko odsud ještě předtím, než se na zemi objevil člověk.

V dalších dvou příkladech č. 16 a 17 využívá autor opakování slov na začátku vět pro důraz. Jedná se o prostředek, který využívá spíš angličtina, jelikož čeština je více citlivá na opakování slov. Není to tak například v případě anafory, což je básnická figura nebo u větného paralelismu. V literárním textu tak můžeme dávat důraz. Dolanský se v těchto případech držel autorova pojetí a překládal větu za větou, slovo za slovem. Dopustil se tak opakování spojky „nebo“ také ve spojení se zájmenem „jeho“. V uvedeném příkladu č. 17 se toto spojení opakovalo 3x, spojka *nebo* pak celkem 5x. Zatímco Dolanského překlad obsahuje pět vět s nevyjádřeným podmětem, Steinz popis rozdělil pouze do dvou souvětí, ve kterých spojení „nebo jeho“ použil pouze jednou, se zbytkem si poradil jinak. Jeho překlad má tak lepší spád a čtenář si popisovanou postavu dokáže lépe představit, protože jsou věty vzájemně lépe provázané, nicméně se tímto řešením odchyluje od autorského stylu. To stejné vidíme v příkladu č. 16, kde Steinz opakuje pouze spojku *protože*, sloveso stačilo použít pouze jednou. Dolanský opakoval celou konstrukci, nicméně i tento příklad je možné považovat za věrnost autorskému stylu, která je z jeho překladu patrná. Na základě dosavadní analýzy jeho překladu je však sporné, zda jde o překladatelův záměr jako spíš o neschopnost práce s textem a kopírování anglické struktury bez výjimky. I v příkladu č. 18 se Dolanský dopustil opakování spojovacích výrazů, zde se již nejedná o záměr ze strany autora. Jde tedy pouze o nešikovnost překladatele, který si na opakování slov s gramatickým významem nedává pozor. Třikrát zde použil spojku „který“ a jednou spojku „že“, která se v této funkci do narativního textu vůbec nehodí. Následující konstrukce je vhodná spíše pro hovorový jazyk a přímou řeč. Steinz dlouhé souvětí rozdělil do více vět (následující ukázka obsahuje dvě souvětí), jedenkrát využil spojovacího výrazu „jež“ a podruhé podřadicí spojky „než“. Věty jsou tak nenásilně spojeny a text má rychlejší spád a zanechává prostor pro představivost.

Příklad 19:

Brooks: *The Elves did not realize the extent of their danger yet. For the moment, they believed themselves safe.*

Dolanský: *Elfové si dosud neuvědomují rozsah **nebezpečí**. Zatím si myslí, že jsou v **bezpečí**.*

Steinz: *Elfové si ještě nestihli uvědomit, v jakém **nebezpečí** se právě nacházejí. Prozatím měli pocit, že jsou v **bezpečí**.*

VP: *Prozatím věří, že jim **nic nehrozí**.*

Příklad 20:

Brooks: *Evil did indeed lie beyond a Forbidding that the Ellcrys **maintained**. Only she **kept** the Elven people safe.*

Dolanský: *Síly zla skutečně **zadržuje** Hráz, kterou Ellcrys **udrží** svou magií. Jen Ellcrys **drží** národ elfů v bezpečí.*

Steinz: *Za Hrází skutečně číhalo obrovské zlo a Ellcrys je věznila mimo tento svět. Ona byla poslední ochranou elfího národa.*

VP: *Prozatím věří, že jim **nic nehrozí**.*

Dolanský se kromě opakování slov gramatických dopouští i opakování plnovýznamových sloves či podstatných jmen. V příkladu č. 19 se opakování stejného slova dopustili oba překladatelé. Angličtina zde používá dvě slova s jiným základem, v češtině jde však o opaky, které se vyjadřují stejným základem a v záporu jen příslušnou předponou. Přestože ze stylistického hlediska může jít o úmyslný kontrast, může zároveň působit rušivě. Jako alternativní řešení navrhuji zbavit se ve druhé větě substantiva „*bezpečí*“ a nahradit ji záporným tvarem slovesa „*hrozit*“ v přítomném čase. Tímto způsobem se opakování slovního základu můžeme vyhnout.

V příkladu č. 20 nejde ani tak o interferenci z anglického jazyka, vzhledem k tomu, že v originále jsou použita dvě zcela odlišná slova, která překladatel převedl slovesem se

stejným základem a do svého překladu ještě navíc jedno přidal. Jde tedy o necitlivost vůči CJ. Dolanský třikrát ve dvou po sobě jdoucích větách použil slovo se stejným základem „držet“, což nepřehlédne ani běžný čtenář. Ve Steinzově překladu k ničemu podobnému nedošlo. Překladatel navíc použil metaforu „číhat“ pro překlad anglického výrazu „*lie beyond*“.

6.1.3.2 Mluvnické kategorie

Příklad 21:

Brooks: *Lauren was shocked.*

Dolanský: *Lauren byl šokován*

Steinz: *Lauren byl v šoku.*

Příklad 22:

Brooks: *...his movements hampered by a peculiar hunching motion...*

Dolanský: *...jeho pohyby byly omezovány zvláštním přihrbením...*

Steinz: *... má podivné držení těla...*

Další gramatickou interferencí je převzetí mluvnických kategorií z angličtiny.

V příkladu č. 21 se jedná o kopírování trpného rodu. Angličtina tíhne k častému užívání pasiva, zatímco čeština používá spíše věty v rodě činném. Trpný rod Dolanský převzal pro výraz „*být šokován*“. Pokud se nominálnímu trpnému tvaru v češtině chceme vyhnout, lze použít i spojení „*být v šoku*“, které použil Steinz. Podobný případ vidíme v příkladu č. 22, kde Dolanský opět kopíruje pasivní konstrukci.

6.1.3.3 Shoda podmětu s přísudkem

Příklad 23:

Brooks: *The older Elf's casual disregard for the legend of the tree disturbed him.*

Dolanský: *Lhostejnost a podceňování, se kterými starší elf přistupoval k legendě...Laurena zneklidnila.*

Steinz: *Starší elf naprosto pohrdal legendou o stromu a to Laurena znepokojovalo.*

Angličtina zde volí nominální vazbu s předložkou „for“ a sloveso se objevuje až ve druhé větě. Dolanský sice doplňuje plnovýznamové sloveso „přistupoval“, vzniká však stylisticky neobratná věta, navíc se překladatel dopustil chyby ve shodě podmětu s přísudkem. V případě mnohonásobného podmětu, ve kterém máme tvary rodu ženského a středního je správná koncovka „y“ - „zneklidnily“. Dolanský použil vztažné zájmeno pro množné číslo „kterými“, v následující větě však volil tvar pro jednotné číslo rodu ženského „zneklidnila“. Pokud nevolil množné číslo rodu středního, kterým by nesprávně navázal na substantivum v tomto rodě „podceňování“, pravděpodobně volil koncovku podle podmětu, který stojí na prvním místě „lhostejnost“. V obou případech je jeho řešení nesprávné. Podmět je mnohonásobný a ženský rod je nadřazen rodu střednímu. Steinz se problému se shodou vyhnul užitím plnovýznamovým slovesem „pohrdal“ a k první větě odkázal ukazovacím zájmenem „a to“, kterým dal na přísudek důraz. V souvětí si vystačil pouze se dvěma větami, pro čtenáře tak zajistil snazší porozumění a rychlejší spád textu, jehož podoba je pro češtinu zároveň přirozenější.

6.2 Analýza z hlediska systémových a formálních rozdílů

Pro vytvoření kvalitního překladu musí překladatel znát systémové rozdíly mezi jazyky. Ten největší rozdíl, který často vede k nepřirozenému překladu do češtiny, je tendence angličtiny ke kondenzovanému nominálnímu nebo verbonominálnímu vyjadřování, zatímco čeština upřednostňuje uvolněnější verbální vyjadřování (viz kapitola 3.) V analyzované ukázce se objevilo obrovské množství nominálního vyjadřování, které překladatel v českém jazyce ponechal. Angličtina jako jazyk analytický vyjadřuje víceslovně výrazy, které jsou v češtině jednoslovné. Více lexikálních jednotek je zpravidla více explicitní. Samozřejmě i čeština je víceslovná tam, kde angličtina je jednoslovná; tomuto případu se však tato analýza věnovat nebude. Následující části analýzy budou obsahovat případy, ve kterých překladatel nerespektoval systémové

rozdíly, zejména pokud jde o nominalizaci a kondenzaci. Zhodnoceny budou i případy, ve kterých překladatel CT1 převzal explicitní řešení z angličtiny a nevyužil tak prostředků českého jazyka pro implicitnější vyjádření. Jeho řešení bude opět srovnáno s CT2, který se vyvaroval nominálnosti a také na daných místech vhodně volil implicitaci.

6.2.1 Kondenzace

Příklad 24:

Brooks: *Then it split wide, **rent** by the force from within it. .. and the hands fell away, **twisted and burned**.*

Dolanský: *Pak se doširoka rozštěpil, **rozerván** silou přicházející zpoza něj. ... a pařáty se stáhly, **zkroucené a popálené**.*

Steinz: *...pak se začal **lámat** jako skořápka vejce... a vzduchem **zavál** pach spáleného masa. Paže se okamžitě **stáhly** zpět.*

V anglické větě je neurčitý podmět „it“, které odkazuje k určitému podmětu v předchozí větě (*závoj temnoty*). Následně pasáž popisuje co se se závojem děje. Angličtina využívá pasivní konstrukce „rent by“ a končí přídavnými jmény. Dolanský pasáž přeložil doslova a dopustil se tak vysoké nominálnosti. Zanechal pasivní tvar „rozerván“ a nominální podobu mají rovněž přídavná jména na konci věty, které navíc stojí v nepřirozené pozici. Steinz využil slovesa, která jsou pro češtinu vhodnější a vytvořil tak dynamičtější větu. Závoj se podle něj „začal lámat“ a dění druhé věty v souvětí popsal zcela jinými slovy, soustředil se na zachování významu. Místo vzhledu popsal děj (*vzduchem zavál pach spáleného masa*). Nakonec doplnil samostatnou větu s podmětem a přísudkem.

Příklad 25:

Brooks: *The Dagda Mor appeared out of the dark, **hissing** with rage.*

Dolanský: *Z temnot vystoupil Dagda Mor, **syčící** v záchvatu zlosti.*

Steinz: *V temnotě se objevil Dagda Mor.*

Příklad 26:

Brooks: *Lauren drew himself up and placed his hands on the table, **folding** the fingers together tightly.*

Dolanský: *Lauren se narovnal a položil ruce na stůl, **pěsti pevně sevřené.***

Steinz: *Lauren se napřímil a **položil ruce na stůl.***

Obě anglické věty obsahují větný kondenzor v podobě gerundia. V první větě vidíme -ing tvar ve slovesu „hissing“. Jedná se o gerundium a nominální tvar. Dolanský větu přeložil doslova a vznikla tak pro češtinu nepřirozená konstrukce s určitým přechodníkem. V lepším případě by překladatel použil slovesa v určitém tvaru „a syčel zlostí“. Steinz dodatek o vzteku démona vypustil a čtenáře tak ochudil o jeho barvitě vykreslení, které poskytl autor. V příkladu č.26 vidíme v angličtině stejný tvar. Dolanský následoval anglickou strukturu doslova, nicméně zde nepoužil přechodník. Stále však zachovává nominální podobu anglické věty, kterou v češtině přidal jako dodatek bez slovesa. Steinz i v tomto případě informaci o dlaních zaťatých v pěst vynechal.

Příklad 27:

Brooks: *Ander was frozen, his eyes on his father, his mind still dazed with shock.*

Dolanský: *Ander **byl jako ztuhlý**, oči **upřené** na otce, mysl stále ještě **omámenou** tím šokem.*

Steinz: *Ander stál jako socha. **Hleděl** na svého otce a stále se **nemohl vzpamatovat.***

Autor v následující pasáži používá pasivní konstrukce a také používá sloveso pouze na začátku věty, ve zbytku jej vypouští. Využívá sponového slovesa „be effective“, která má angličtina v oblibě pro doplnění sémanticky chudého slovesa „být“. Dolanský doslova překládá sloveso „být“ a vzniká tak nepřirozená konstrukce „byl jako ztuhlý“.

Lepší variantu vidíme u Steinze, který využil plnovýznamového slovesa a obohatil větu také o přirovnání. V jiném případě je možné využít aktivní konstrukce „*Ander ztuhl*“ nebo idiomatické „*zkameněl*“. V další části věty volil Dolanský nominální podobu převzatou z anglického textu, taktéž vypustil sloveso a použil polovětných konstrukcí „*oči upřené*“ např. místo „*oči upíral*“. Steinz příhodněji pro češtinu opět volil plnovýznamové sloveso „*hledět*“ a poslední část věty převedl především významově. Řešení je pro český jazyk přirozenější a idiomatičtější.

6.2.2 Nominální konstrukce

Příklad 28:

Brooks: ...*after centuries of being shut from this world ...—shut into that formless, insentient No, the destruction of the Elves would not be enough*

Dolanský: ...*po staletích odříznutí od světa, ... po staletích uzavření Ne, zničení elfů nebude stačit.*

Steinz: *Vykázali ho ze světa, který mu kdysi patřil, uzamkli jeho duši Ne, ani zničení elfů neuspokojí jeho touhu po pomstě*

VP: ...*Ani když elfy zničí, neukojí to jeho touhu po pomstě dosyta.*

Následující pasáž č. 28 názorně zobrazuje rozdíl mezi nominální angličtinou a verbální češtinou, kterou však Dolanský zcela nerespektuje. V prvním případě angličtina opět využívá slovesa „*be*“ se sponou a to ve formě pasiva, navíc s –ingovou koncovkou. Pasívum se dále opakuje a v poslední větě následuje podstatné jméno „*destruction*“. Dolanský ve všech případech užil překladu pomocí podstatných jmen, která mají koncovku –*tí* nebo –*ní*, kterým navíc předchází další podstatné jméno „*staletích*“, vznikají tak jmenné řetězce, které v češtině nejsou přirozené. Steinz tento rozdíl mezi oběma jazyky zvládá opět lépe a volí plnovýznamová slovesa „*vykázali*“ a „*uzamkli*“ s nevyjádřeným podmětem. Nominální tvar ponechává ve druhé větě, stejně jako

Dolanský. Namísto podstatného jména by bylo vhodné užít například infinitiv „zničit“ nebo rozepsat do vedlejší věty se spojkou „ani když zničí....“

Příklad 29:

Brooks: *The Chosen were **the caretakers** of the Ellcrys, the strange and wondrous tree **that stood** at the center of the Gardens*

Dolanský: *Vyvolení **byli opatrovníci** Ellcrys, podivného a nádherného stromu, **stojícího** ve středu Zahrad...*

Steinz: *Vyvolení **měli za úkol starat se** o Ellcrys, podivný a úžasný strom **stojící** uprostřed zahrad.*

VP: *...strom, **který stojí** ve středu Zahrad.*

Příklad 30:

Brooks: ***She is a symbol** of our people's strength, ...*

Dolanský: ***Je to symbol** síly našich lidí, ...*

Steinz: ***Ona symbolizuje** sílu našeho lidu, ...*

Příklad 31:

Brooks: *...like twin pools of water **that hid** something evil and destructive.*

Dolanský: *...dvě tůně plné vody, na povrchu ošidně klidné ale v hlubině **skrývající** cosi zlého a ničivého.*

Steinz: *...bylo však jasné, že **skrývají** cosi zlověstného a ničivého.*

V příkladu č. 29 angličtina využívá podstatného jména, které vzniklo ze slovesa se sponou „take care“ a sice podstatného jména *caretaker*, které má v češtině jednoslovný protějšek, nicméně fráze je opět sloveso „být“ se sponou a v češtině tak vzniká opět nominální fráze „byli opatrovníci“, což je zároveň interference z anglického jazyka. Řešení není nesprávné, avšak jak vidíme u Steinzova překladu, existuje elegantnější

způsob, jak překlad do češtiny vyřešit. Steinz využil fráze, který rovněž obsahuje sloveso se sponou, nicméně sloveso v infinitivu je pro češtinu vhodnější a jasně tak stanovuje úkol, který autor popisuje. Volí překlad opisem a dosahuje lepšího výsledku. Zároveň na infinitiv navazuje neskloněná forma přídavných jmen (*podivný a nádherný*), což odlehčuje text. Stejný případ vidíme u příkladu č. 30, kde Dolanský znovu volí přísudek se sponou, zatímco Steinz využívá plnovýznamové sloveso „symbolizovat“. Další případ nominálnosti v příkladu č. 29 je podobný tomu v příkladu č. 31. V č. 29 oba překladatelé zvolili nominální tvar slovesa „stát“ jako určitého přechodníku „stojící“. Pokud bychom se nominálnímu tvaru chtěli zcela vyhnout, stačilo by využít vztažné věty vedlejší „který stojí...“ V příkladu č. 31 se jedná o necitlivost vůči českému jazyku, jelikož originální text obsahuje spojku, která mohla být přeložena i doslovně, např. jako „které“. V jinak nominální angličtině se zde objevuje verbální konstrukce s plnovýznamovým slovesem. Dolanský však spojku vynechal a místo toho i zde zvolil nominální podobu slovesa skrývat, tedy „skrývající“, což je také přítomný přechodník určitý. Steinz již v tomto případě využil přirozenější konstrukci s větou vedlejší uvozenou pořadící spojkou „že“, nominálního tvaru se tedy vyvaroval. Nominální tvary někdy pomohou text zkrátit, a pokud se neobjevují v nadměrném množství, jako je případ Steinze, nepředstavují takový problém. Zejména pokud se jejich nepoužitím dopustíme nadměrného opakování vztažných zájmen.

Příklad 32:

Brooks: ...*the Elves were now just six young men on their way to perform a task ... — the greeting of the tree at the first touch of sunrise.*

Dolanský: ...*byli teď jen šestici mladých mužů na cestě za splněním úkolu...: pozdravení stromu, když se ho dotknou první sluneční paprsky.*

Steinz: ...*šestice mladých elfů na cestě za svou každodenní povinností...: pozdravit strom za dopadu prvního paprsku slunce.*

Příklad 33:

Brooks: *It's just a tale to frighten children...*

Dolanský: *Je to jenom pohádka na postrašení malých dětí, ...*

Steinz: *Je to jen strašidelný příběh pro děti, ...*

V překladu Dolanského opět vidíme úsek plný nominálních spojení nevhodných pro češtinu. V příkladu č. 32 autor původního textu využil infinitivního spojení „*to perform*“. Dolanský tyto struktury nejčastěji převádí nominální podobou místo verbální. V jeho překladu vidíme spojení „*na cestě za splněním*“. Steinz se nominalizaci vyhnul a jednoduše použil spojení „*na cestě za povinností*“. V následující části věty Dolanský – ingovou formu „*the greeting*“ opět překládá nominálně jako „*pozdravení stromu*“, která na první pohled působí nepřírozně. Steinz správně pro češtinu volí infinitiv stejného slovesa „*pozdravit*“. Na rozdíl od Dolanského zde nepoužil ani další vedlejší větu, která je v tomto případě zbytečná. Vystačil si s příslovečným určením času „*za dopadu...*“ a celou větu tak zjednodušil. Jak vidíme v příkladu č. 33, komprese původního textu použitím předložky „*to*“ a infinitivu slovesa „*frighten*“ opět vedla překladatele Dolanského k použití nevhodné nominální struktury „*pohádka na postrašení*“. Steinz použil adjektivum „*strašidelný*“. Sloveso vynechává a získává jednoduchou větu, která splňuje účel a pro čtenáře není rušivá.

Příklad 34:

Brooks: *his body undergoing a steady transition of colors and shapes*

Dolanský: *jeho tělo procházelo neustálými změnami barev a tvarů*

Steinz: *plynule měnil barvy i tvary*

Příklad 35:

Brooks: *And so long as the Ellcrys was kept well*

Dolanský: *A pokud bude Ellcrys udržován ve zdraví*

Steinz: *...a dokud bude Ellcrys naživu, ...*

Angličtina se vyznačuje častým užíváním verbonominálních konstrukcí, které čeština tolik neužívá a jejich převod z angličtiny je v češtině obvykle neuzuální. Dolanského

řešení v příkladu č. 35 pro češtinu představuje konstrukci s vysokou mírou nominálnosti. Steinz zvolil jednoduché řešení, které je pro češtinu přirozenější a jednodušší. Ke stejné věci došlo u příkladu č. 34. Spojení „*procházet změnami*“ se v češtině používá, avšak spíše z dlouhodobého hlediska, ne v tomto konkrétním kontextu.

6.2.3 Explicitace vs. implicitace

Analytická angličtina vyjadřuje význam pomocí víceslovného vyjadřování na místech, kde si čeština vystačí s pojmenováním jednoslovným. Víceslovné vyjádření je zároveň explicitnější, kdy je význam vyjádřen pomocí lexikálních jednotek navíc, zatímco čeština volí jednoslovné výrazy, které daný význam obsahují implicitně. Explicitní vyjádření v českém jazyce je na některých místech zbytečně redundantní, překladatel si musí být vědom prostředků, kterými cílový jazyk disponuje navíc oproti jazyku výchozímu. Analytická může být i čeština v případech, kdy není schopna jednoslovně vyjádřit význam, který naopak angličtina vyjadřuje jednoslovně. Následující část analýzy se však zaměří pouze na případy, ve kterých se překladatel uchýlil k redundantnímu řešení na místech, kde bylo možné text zkrátit pomocí implicitace.

Příklad 36:

Brooks: *The **night sky** brightened faintly **in the east** with the approach of dawn....*

Dolanský: *..., **noční obloha na východě** se jen slabě projasňovala, jak se blížilo svítání.*

Steinz: *..., **východní obzor** už svou barvou naznačoval příchod nového dne.*

V příkladu č. 36 je autor originálního textu explicitní, když popisuje svítání. Dolanský si zvolil doslovný překlad a explicitně popsal situaci stejnými slovy. Steinz zvolil řešení implicitnější. Nepoužil ve svém překladu slovo „*noční*“ ani „*obloha*“ a vyhnul se i příslovečnému určení „*na východě*“, které cílový text prodlužuje. Zvolil spojení „*východní obzor*“, který dle jeho slov „*naznačoval příchod nového dne*“. Překlad čtenáře neochuzuje a přitom dokáže méně slovy vyjádřit tutéž informaci. Svítání

přichází po noci a slunce vychází nad východní obzor, tyto informace jsou ve spojení „*východní obzor*“ obsaženy implicitně. Zároveň si Steinz opět vystačil s jednou větou, kde Dolanský potřeboval dvě. Řešení Dolanského není nesprávné, nicméně Steinz ve svém řešení ukazuje lepší práci s textem.

Příklad 37:

Brooks:...*the Elven city of Arborlon lay sleeping, its people still wrapped in the warmth and solitude of their beds.*

Dolanský: *Všichni ostatní obyvatelé elfího města Arborlon byli ještě ponořeni do spánku, v teploučku a soukromí svých ložnic.*

Steinz: *Město Arborlon na druhé straně brány pokojně dřímalo, ...*

Jedná se o úvodní pasáž z knihy, ve které již autor dává najevo narativní ráz příběhu. Zdlouhavé popisování se táhne průběhem celé knihy. Autor na začátku užívá metonymii, kdy „*město Arborlon*“ reprezentuje své „obyvatele“, tato informace je tedy obsažena implicitně. Metonymii a implicitaci zachoval Steinz, zatímco Dolanský frázi rozepsal a popisuje přímo obyvatele města. K tomuto řešení se zřejmě uchýlil vzhledem k tomu, jak věta v originále pokračuje. Brooks obyvatele města přímo zmiňuje v následující polovětné konstrukci. Dolanského řešení je tedy správné, usnadňuje si pozdější popis a „*obyvatele*“ zmiňuje rovnou na začátku. Steinz autorův popis zkrátil. Zachoval metonymii a celou pasáž o „*teplu a soukromí svých ložnic*“ shrnul pouze jedním slovem „*pokojně*“, které situaci jasně a stručně vystihuje.

Příklad 38:

Brooks: *It looked like wilt.*

Dolanský: *Zdálo se mi, že vadne a usychá.*

Steinz: *Vypadalo to jako černovka.*

„*Wilt*“ v angličtině znamená přesně to, co popsal Dolanský, čili vadnutí nebo usychání rostliny. Jeho řešení je však redundantní, jelikož usychání stromu je následkem vadnutí,

stačilo tedy zvolit pouze jeden z výrazů. Jeho řešení je explicitní a opisové, i když čtenář získá přesnou představu, co se se stromem v takovém případě děje. Steinz v následujícím případě volil kulturní transpozici a výraz pro cílové čtenáře domestikoval. Podle popsaného stavu stromu zvolil přímo název nemoci, která postihuje stromy. Konkrétně postihuje javory. Ellcrys je strom smyšlený pro fantasy příběh, tudíž neexistuje a jeho druh není přímo specifikován. Nicméně popis jeho listů, které jsou velké, pětilaločné a rudé, odpovídá červenému druhu javoru, řešení tedy není chybné, zároveň je směřováno na cílovou kulturu a navíc v cílovém jazyce ponechává jednoslovnou podobu.

Příklad 39:

Brooks: *gray stallion*

Dolanský: *šedý hřebec*

Steinz: *šedák*

Č. 39 je typický příklad, ve kterém angličtina vyjadřuje explicitně tedy víceslovně to, co čeština dokáže vyjádřit jednoslovně pomocí slovotvorného formantu. Brooks popisuje koně a jeho barvu. V češtině specificky pro koně používáme výrazy, které použil Steinz, a sice „šedák“, „hnědák“ nebo „vraník“, které se také objevují později v textu. To, že se jedná o koně, je ve výrazu obsaženo implicitně a cílovému čtenáři je význam těchto výrazů jasný, aniž by překladatel musel volit explicitního řešení. Namísto toho Dolanský si tuto přednost českého jazyka neuvědomil a podle angličtiny užívá analytické víceslovné spojení „šedý hřebec“ a později v textu také „černý hřebec“. Nejedná se o chybu, překlad však není komunikativní ani přizpůsobený cílovým čtenářům, ale kopíruje prostředky jazyka anglického a nevyužívá těch, kterými disponuje čeština.

Příklad 40:

Brooks: *...among those who had imprisoned him.*

Dolanský: *...mezi těmi, kteří ho kdysi uvěznil.*

Steinz: ...*se dostal zpět do světa svých vězňitelů.*

Příklad 41:

Brooks: *His red head was bent in concentration*

Dolanský: *Rusou hlavu měl v soustředění svěřenou*

Steinz: ...*a zamyšleně kráčel kupředu.*

V příkladech č. 40 a 41 je Brooks explicitní a Dolanský od něj znovu explicitnost přebírá. V angličtině existuje výraz, který by se rovnal jednoslovnému řešení Steinze, explicitnost je však součástí Brooksova stylu, takže věci často rozepisuje. Není to problém, ale vede to k prodlužování textu. V příkladu č. 40 Dolanský stejně jako Brooks použil vedlejší větu vztaznou. Steinz explicitní popis zkrátil na jediné slovo „*vězňitelé*“, které informaci obsahuje implicitně. Navíc tak nemusel využít další vedlejší věty, jelikož mu pro vyjádření skutečnosti stačila jedna hlavní věta, což je opět pro čtenáře a spád textu přívětivější řešení. V druhém případě jde o nevhodnou předložkovou vazbu, kterou Dolanský zkopíroval z anglického textu. I zde lze volit jednoslovnou alternativu.

6.3 Chyby v obsahu a významové posuny

V CT1 se objevilo poměrně velké množství významových posunů. Zde bude vypsáno několik příkladů, ve kterých se objevil problém a tento problém bude následně popsán.

Příklad 42:

Brooks: ...*even if she was King Eventine Elessedil's granddaughter*

Dolanský: ... *Přestože to byla dcera krále Eventina Elessedila...*

Steinz: ...*přestože byla vnučkou krále Eventina...*

V příkladu č. 42 se jedná o nesprávný překlad lexikální jednotky, představuje jasnou chybu a také velký významový posun, vzhledem k tomu, že anglický výraz „*granddaughter*“ není mnohoznačný a má jen jeden jasný význam. Postava, o které se

mluví, je mladou vnučkou starého krále. Nelze určit, proč se překladatel takové chyby dopustil.

Příklad 43:

Brooks: *Because he was a few months older than the rest, Jase was the **accepted leader** of the Chosen.*

Dolanský: *Byl **uznávaným vůdcem** Vyvolených, protože byl o několik měsíců starší než ostatní.*

Steinz: *Jase byl o několik měsíců starší než ostatní, a proto byl **neoficiálně zvolen vedoucím** Vyvolených.*

V úseku uvedeném v příkladu č. 44 došlo k nesprávnému překladu slova „*accepted*“ *Uznávaný vůdce* by byl v angličtině popsán jako „*recognized*“ nebo „*respected leader*“. Správně situaci vyhodnotil Steinz, který ji popsal pomocí několika slov a správně tak vyjádřil zamýšlený význam. Jase považovali za své vůdce ostatní vyvolení, protože byl starší než oni. Nebyl ani uznávaný ani přímo zvolený, avšak adjektivum „*neoficiálně*“ tuto situaci šikovně dokresluje a naznačuje, že za vůdce si jej mezi sebou určili ostatní členové skupiny, pravděpodobně však k žádnému hlasování nedošlo, alespoň se o něm autor nezmiňuje. Zde mohl překladateli výrazně pomoci okolní kontext, ten však Dolanský nevyužil.

Příklad 44:

Brooks: *gnomes*

Dolanský: *skřeti*

Steinz: *gnómové*

Příklad 45:

Brooks: *wolfhound*

Dolanský: *vlčák*

Steinz: *vlkodav*

Příklad 46:

Brooks: *Ellicrys - she*

Dolanský: *ten Ellicrys*

Steinz: *ta Ellicrys*

Příklady č. 44 a 45 představují domestikační posuny ze strany Dolanského, které však jsou významově odlišné od originálu. Stvoření s anglickým názvem „gnomes“ překládá jako „skřeti“. Jedná se však o zcela jiná stvoření. V jazyce českém existuje pojmenování pro tyto tvory, a sice to, které zvolil Steinz – *gnómové*. *Gnómové* jsou podobní zahradním trpaslíkům, lidé je za ně často zaměňují. *Trpaslíci* „dwarves“ jsou stvoření trochu jiná. Skřeta v angličtině známe jako „goblin“ či „orc“. Vzhledem k tomu, že Brooks často píše o historii těchto tvorů, kteří se vyvinuli z původní lidské rasy, je zde vhodné zachovat správný význam. Druhý podobný posun byl zaznamenán u plemene psa „wolfhound“, což je v češtině *vlkodav*, jak správně použil Steinz. Dolanský se rozhodl plemeno změnit na *vlčáka*, který je pro českého čtenáře známější. Nicméně v knize tento pes patří králi a vlkodav byl v historii často spojován s královskými rodinami, které jej často přijímaly jako dar. Typický vlčák v tomto spojení není známý. Posun v příkladu č. 46 se týká změny rodu kouzelného stromu *Ellicrys*. Přesto, že angličtina má rod přirozený a strom by tedy měl mít rod střední, Brooks ve svých knihách o *Ellicrys* píše v rodě ženském. Steinz tento rod zanechal, Dolanský jej změnil na rod mužský, který platí pro české substantivum *strom*. Nicméně historie stromu vysvětluje, že *Ellicrys* byla původně elfí žena, která se převtělila do stromu, proto je zmiňována v ženském rodě. Je nutno předpokládat, že každé autorovo rozhodnutí pro změnu obecného pravidla, má nějaký důvod a snažit se tento důvod najít, aby text mohl být správně převeden do cílového jazyka. Dolanský si ani v tomto případě nedohledal širší kontext příběhu.

6.4 Pozitivní posuny v CT1

I přes velké množství chyb a nesrovnalostí se v překladu Dolanského objevují i správná řešení a pozitivní posuny, kterými text i obohatil. Pro objektivitu kritické analýzy bylo z ukázky vybráno několik příkladů, které budou v následující podkapitole popsány.

Příklad 47:

Brooks: *...and there was a deep frown on his face.*

Dolanský: *...na čele hluboké vrásky...*

Steinz: *a zamyšleně krácel kupředu.*

Dolanský zde použil adaptaci, a zatímco Brooks popisuje „zamračenou tvář“, Dolanský v této situaci popsal „vrásky na čele“, které se při takové situaci vyskytují. Překládal tedy významově a situaci z výchozího textu nahradil adekvátní situací v textu cílovém, což je pozitivní řešení.

Příklad 48:

Brooks: *There had been a great war between good and evil*

Dolanský: *Tehdy zuřila velká válka sil dobra proti silám zla*

Steinz: *V té době se odehrála válka mezi silami dobra a zla*

Příklad 49:

Brooks: *its people lay sleeping*

Dolanský: *byli ponořeni do spánku*

Steinz: *(město) pokojně dřímalo*

V příkladech 48 a 49 Brooks použil nepříznačová slovesa bez zabarvení. Dolanský je v obou případech nahradil slovesy zabarvenými. V prvním případě použil správnou kolokaci slovesa a podstatného jména „zuřila válka“ na místě, kde Brooks použil

neutrální sloveso „být“. Český text je tak zabarvenější a překlad je komunikativní. Ve druhém případě nahradil neutrální slovesné spojení „*lay sleeping*“ metaforou „*ponořeni do spánku*“. Metaforický překlad je pro český text a jeho čtenáře přínosný a zajímavý.

Příklad 50:

Brooks: *Amberle, ..., had **turned** to Ander **for support**, not to Arion...*

Dolanský: *Amberle, ..., **hledala oporu v Anderovi a ne v Arionovi***

Steinz: *Amberle, ..., se **obrátila k Anderovi o radu a o pomoc***

Poslední z vybraných pozitivních posunů je správné vyhodnocení situace a její převod do češtiny a také volba uzuální kolokace „*hledat oporu v*“. Na tomto místě správné slovní spojení naopak nepoužil Steinz, který přeložil text doslova a v daném kontextu nedává smysl, jelikož se nejednalo o žádnou konkrétní „*radu a pomoc*“.

6.5 Chyby a pozitivní posuny v CT 2

Pro krátké srovnání budou v následující podkapitole vyhodnoceny i chyby a naopak pozitivní posuny v CT2 překladatele A. Steinze. Na základě provedené analýzy CT1 a jeho srovnání s CT2 bylo zjištěno, že Steinz je k cílovému jazyku citlivější, upřednostňuje verbální vyjadřování a text přizpůsobuje českému publiku a autorský styl tolik nepřebírá. Steinz rovněž prokázal lepší schopnost práce s textem, jak ilustrují i příklady pozitivních posunů. I v jeho překladu však byla nalezena chybná řešení, paradoxně často na místech, kde Dolanský text přeložil správně.

6.5.1 Pozitivní posuny

Příklad 51:

Brooks: *He had waited centuries, **posted at the wall** of the Forbidding,*

Dolanský: *Čekal staletí, na svém stanovišti u Hráze,..*

Steinz: *Celé stovky let čekal, obcházel hranici hráze **jako hladová šelma,***

Příklad 52:

Brooks: *all the time knowing that it must, one day, begin to fail.*

Dolanský: *věděl, že jednoho dne musí začít slábnout.*

Steinz: *... věděl, že **mříže jeho cely** musí jednoho dne povolit.*

Příklad 53:

Brooks: *His lean Elven face **was lined** at the corners of the narrow eyes*

Dolanský: *...obličej měl **lemován vráskami** v koutcích úzkých očí...*

Steinz: *V úzké tváři se ukazovaly **stopy stáří**,*

Příklady č. 51 a 52 se vyskytují v jedné pasáži. Steinz v obou případech obohatil originální text o metafory, které se v původním textu nevyskytovaly. V prvním příkladu vidíme přirovnání „jako hladová šelma“, zatímco v původním textu žádné přirovnání není. Neobjevuje se ani v překladu Dolanského, který většinou do svého překladu nepřidává nic, co v původním textu není. Tímto překladem navazuje na řešení v předcházející pasáži, kde použil spojení „za Hrází číhalo zlo“. Nyní toto zlo přirovnává k hladové šelmě, která na svou kořist „číhá“. V příkladu č. 52 používá řešení na základě vnitřní podobnosti, tedy metaforu. Démoni nejsou skutečně uvězněni za mřížemi, Steinz tedy opět použil metaforu, která se navíc v originále neobjevuje (Brooks popisuje pouze Hráz, zeď, která démony vězní). Podobný je i příklad č. 53, ve kterém Steinz rovněž použil metaforu pro vrásky a sice „stopy stáří“. Ve všech třech případech Steinz český text obohatil a jeho překlad je pro českého čtenáře idiomatický a barvitý.

Příklad 54:

Brooks: *Ah, sweet words!*

Dolanský: *Ach, jaká sladká slova!*

Steinz: *Ach, ta slova byla **rajskou hudbou** pro jeho sluch.*

Příklad 55:

Brooks: *as quickly as the eye could follow.*

Dolanský: *...že to nešlo zrakem sledovat.*

Steinz: *...až démonovi **přecházel zrak**.*

V posledních dvou příkladech č. 54 a 55 Steinz předvedl další idiomatický překlad. V češtině běžně užíváme spojení „*rajská hudba*“. Dolanského doslovný překlad z angličtiny vykazuje znaky anglického jazyka, který užívá podobných frází jako např. „*home, sweet home*“, pro které v češtině existují idiomy. Spojení „*sladká slova*“ se navíc v češtině užívá spíše v milostném kontextu. I ve druhém případě Dolanský přeložil anglickou frázi běžným způsobem, inspirovaným originálním zněním. Steinz zvolil idiomatické řešení v podobě frazému „*až přecházel zrak*“.

6.5.2 Nesprávná řešení

Příklad 56:

Brooks: *Nothing like that **ever happens** to the Ellcrys...*

Dolanský: *Nic takového se Ellcrys **nemůže stát**...,“*

Steinz: *Nic takového se Ellcrys **ještě nestalo**...,“*

Příklad 57:

Brooks: *Maybe the wilt **was**And if not, they **would** simply have to find a cure. There **was** always a cure.*

Dolanský: *A kdyby ne, tak jednoduše **budou muset najít** lék. Vždycky **existuje** nějaký lék.*

Steinz: *A pokud ne, **museli najít** lék. Vždy **bylo možné** najít lék.*

První dva příklady č. 56 a 57 jsou si podobné. V obou případech jde o špatně vyhodnocený slovesný čas. V prvním případě jde v podání Steinze pouze o konstatování, že se nic takového ještě nestalo, nevyvrací však, že se něco takového děje. V daném kontextu toto řešení mění význam výpovědi. Přítomný čas v angličtině naznačuje, že taková věc není možná. Mohlo se jednat pouze o chybu z nedbalosti, přehlédnutí přítomného tvaru slovesa a jeho záměnu s tvarem minulým, jedná se však o chybu. V druhém příkladu jde o chybu v souslednosti časové, která se vyskytuje v angličtině, do češtiny se však nepřevádí (viz systémové rozdíly 3.1.4). V tomto úseku se čas posouvá po užití minulého času slovesa být, tedy tvar „was“. Pasáž pokračuje a následuje změna „will“ na „would“, nicméně autor vyjadřuje budoucnost nikoliv minulost či podmínku. Minulý čas se poté objevuje i v druhé větě, který i zde Steinz vyjádřil v češtině časem minulým, přestože by vhodnější bylo užití času přítomného. Správné řešení můžeme v obou případech tentokrát vidět u Dolanského, který používá budoucí „budou muset“ a následně pro konstatování tvar přítomný „vždycky existuje lék“.

Příklad 58:

Brooks: *Hesitantly, he looked up, then sighed in relief.*

Dolanský: *Váhavě se podíval nahoru a s úlevou si vydechl.*

Steinz: *Skupina nejistě vzhlédla do koruny stromu a jednohlasně vydechla úlevou.*

Příklad 59:

Brooks: *all those who were a part of the **humanity** that he so detested, the races of humanity that lived upon **his world***

Dolanský: *všichni, kteří byli součástí **lidských ras**, které tak nenáviděl, ...*

Steinz: *všichni byli součástí toho **světa**, který se mu tolik hnusil. Tyto rasy obsadily **jeho svět***

Příklad 60:

Brooks: *Something blacker than the darkness of the early dawn...*

Dolanský: ... něco černějšího než *temnota pozdní noci*...

Steinz: ...cosi tmavšího než sama *jitřní tma*.

V příkladech č. 58 a 59 se Steinz dopustil významových posunů. V prvním případě z jednotného čísla udělal číslo množné a jednotlivce zaměnil za skupinu. Vzhledem k danému kontextu jde o chybu. Postava, o kterou se jedná, sdílí své obavy, ale ostatní je neberou moc vážně. Tedy pouze jedna postava si vydechla úlevou, protože celá skupina jeho obavy nesdílela. V příkladu č. 59 opět rozšiřuje počet, kterého se pasáž ve skutečnosti týká a dopouští se tak dalšího posunu ve významu a zároveň nelogičnosti. Démon v popisu nenávidí lidské rasy, protože obsadili jeho svět. Svět chce zpátky pro sebe, nedává tedy smysl, aby jej nenáviděl. Překladatel nebral zřetel na okolní kontext a dopustil se chyby na úrovni logiky. Logiku postrádá i poslední příklad č. 60. Problematické je zde spojení „*jitřní tma*“, které zde představuje nežádoucí oxymóron. *Dawn* v angličtině znamená *rozbřesk*, za kterého již je světlo, nicméně *early dawn* je chvíle před rozbřeskem, kdy tma bývá nejčernější. Jitro je v češtině však jen jiné označení pro ráno, konkrétněji jde v dnešní době o knižní výraz pro ráno. „*Jitřní tma*“ tedy nedává smysl a jedno druhé vylučuje. V češtině nemáme podobné slovní spojení jako v angličtině, proto je explicitní vyjádření Dolanského v tomto případě z hlediska logiky a významové správnosti správnější volbou.

6.6 Výsledky analýzy

Následující podkapitola obsahuje krátké stylistické srovnání překladatelského stylu Dolanského (CT1) a Steinze (CT2) a jejich srovnání s autorským stylem Brookse v díle *The Elfstones of Shannara*, který byl popsán v podkapitole č.5.3. Srovnání se zaměřuje zejména na rysy textu typické pro autora, a to, jak je převedli oba překladatelé. Zároveň se zaměřuje na znaky v překladech, které jsou typické jak pro autora CT1, tak i pro autora CT2. Dále kapitola prezentuje výsledky kritické analýzy obou překladů.

6.6.1 Styl překladu Dolanského

Dolanský zachovává narativní ráz anglického textu. Jeho věrnost původnímu textu je často v rozporu s českým jazykem a jeho užitelností. Dolanský, stejně jako autor, volí spíše formální nebo neutrální způsob vyjadřování. Vzhledem k tomu, že se v textu s dialektem a přímou řečí tolik nesetkáváme, nelze určit, jaký styl překladatel pro příznakovou či nespisovnou řeč preferuje.

Dolanský se drží originálního textu, žádné aspekty nevynechává ani nepřidává, i když to vede k neobratnému překladu, který je v češtině nepřírodní. Přebírá autorovy způsoby koheze, často se v jeho překladu opakují slova, což je pro češtinu příznakové a v takovém textu nežádoucí. Dalo by se říct, že překladatel chce zachovat co nejpřesnější podobu anglického textu a zůstat věrný autorskému stylu. Nicméně jeho doslovnost často vede k opakování slov a spojovacích výrazů (*Nebo mohutné chuchvalce Nebo šupiny, ... Nebo jeho ruce a nohy..*) nebo k nevhodným kolokacím (*unpleasant examples – varovné příklady*). Dolanský taktéž překládá dvojice adjektiv, které se v originálním textu často vyskytují. V některých případech se dopouští redundance.

Doslovné převody popisných pasáží mají v češtině takový výsledek, že si čtenář není schopen scénu jasně představit a tím jeho překlad nesplňuje funkci textu a záměr autora (*Jeho dokonale tvarovaný stříbrobílý kmen vzpínal k oblakům symetricky vyvážený systém zužujících se větví, obalených širokými pětilaločnými krvavě rudými listy. Od jeho kořenů vyrůstaly proužky zeleného mechu a v drobných škvírách a puklinách jeho hladké kůry vytvářely strakatý koberec, jako smaragdové praménky stékající po úbočí hory*).

V textu se objevilo i pár příkladů domestikace, kterými se překladatel snažil text přiblížit cílovému publiku a jeho kultuře, nicméně se tak dopustil významových posunů (např. změna rasy z *vlkodava* na *vlčáka*). Vlastní jména ponechává tak, jako jsou v originále, avšak překládá některé názvy míst či kouzelných bytostí a věcí (např. *the Forbidding – Hráz, Reaper – Žnec*). Při překladu názvů často vychází z významu dané věci, a tomu překlad přizpůsobí. Není však známo, zda je autorem překladů všech míst právě Dolanský, vzhledem k tomu, že některá se již vyskytují v prvním díle trilogie, která vyšla ve stejném roce i nakladatelství a kterou Dolanský nepřeložil. Je možné, že

se jednalo o spolupráci mezi překladateli, více informací k tomuto bohužel nebylo dohledáno, proto se k této problematice práce nevyjadřuje.

Dá se říct, že překladatel je v textu vidět. Zanechává jasné stopy, které čtenářům dávají najevo, že text je překladem, i když to v literárním světě většinou není pozitivní.

Překlad Dolanského vykazuje známky anglicismu. Nemusí se však jednat o styl, nýbrž o překladatelskou neznalost a nezkušenost.

6.6.2 Styl překladu Steinze

Steinz se ve svém překladu projevuje více než Dolanský. Dodržuje narativní charakter textu, nevyužívá však vždy stejných technik jako autor. Vyhýbá se opakování slov, které v originále často pozorujeme a pasáže upravuje tak, aby byly čtivé pro českého čtenáře (*Podivné byly také chomáče nazelenalých chlupů, které mu rostly všude po těle, nebo jeho nohy a ruce zakončené drápy. Obličejem lehce připomínal kočku, oči měl však naprosto černé...*). Steinz tíhne spíše ke zkracování textu a menší explicitnosti než autor, aniž by informace přímo vynechával (VT: *Theirs was **a tradition** handed down through generations of Elves, **a tradition** of service that the Elves regarded as both a coveted honor and a solemn duty*; CT2: *Povinnosti jejich řádu se dědily z generace na generaci a stát se jedním z Vyvolených byla zároveň kýžená čest a slavná povinnost*). Překladatel v textu zastává vlastní stanovisko a nepřejímá zcela autorský styl rozvitých souvětí, dlouhých popisných pasáží či opakování slov pro důraz. Opakování slov se snaží vyhýbat a věty často upravuje tak, aby zanechal především jejich význam a estetické působení na čtenáře. Z tohoto hlediska se zaměřuje především na české čtenáře a svůj překladu uzpůsobuje normám a zvyklostem jazyka českého. Rozvitý popis dokáže převést i pouhým slovem, které informace obsahuje implicitně (VT: *wrapped in the **warmth and solitude of their beds***. CT2: *(město) **pokojně** dřímalo*). Překládá na úrovni větných celků, nikoliv jednotlivých vět, což vede k překladu, který je více srozumitelný pro české čtenáře.

Pokud jde o rejstřík, Steinz používá spíše formálnější vyjadřování. Autor je sám o sobě neutrální, Steinzův překlad je však formálnější než překlad Dolanského. Často v jeho

překladu vidíme vztažná zájmena *jež, jenž, již*, spojku „*neboť*“, či částice „*inu*“ a „*nuže*“. Všechny tyto výrazy jsou spíše knižního rázu, v běžné mluvě se příliš nepoužívají, alespoň ne v dnešní době. Jeho překlad je specifický velkým výskytem přechodníků neurčitých, které jsou v dnešní době již považovány za archaické. V jedné kapitole se objevují i tři přechodníky typu neurčitého (*nahlížeje...do tmy...*, *vytrhávaje, hledě*).

6.6.3 Výsledky kritické analýzy CT1 a CT2

Při analýze z hlediska jazykových interferencí bylo zjištěno, že CT1 obsahuje velké množství interferencí z anglického jazyka, které jsou pro český text neadekvátní. Nejvíce se v překladu Dolanského objevují lexikální interference v podobě slov cizího původu a především neuzuálních kolokací. Některé kolokace jsou i v rozporu s logikou textu. V analyzované ukázce o obsahu 3 kapitol, které se rovnaly přibližně 30 stranám, se nevhodných kolokací objevilo minimálně 13, což je na tak krátkou ukázkou vysoké číslo. Při analýze syntaktických interferencí bylo zjištěno, že překladatel CT1 Dolanský často kopíruje anglickou větnou stavbu a dopouští se tak sporného či nesprávného slovosledu. Nerespektuje členění informací ve větě na téma-réma, které je pro češtinu typické, což v některých případech vede k významovým posunům nebo ztrátě autorského záměru. Kopírováním struktury částí nebo celých vět také vzniká stylisticky neobratný a pro čtenáře komplikovaný překlad. Překladatel kopíruje i délky anglických souvětí, místo aby si je rozdělil na kratší věty, jako to dělá překladatel CT2, Steinz.

V oblasti gramatických interferencí se překladatel CT1 dopouští častého opakování slov a spojovacích výrazů. Zároveň tak projevuje necitlivost vůči cílovému jazyku, který je na opakování slov citlivý a v některých případech se jedná o případy sporné gramatičnosti. Překladatel CT2 se opakování slov vyhýbá větnými úpravami a překládá na úrovni větších významových celků. Překladatel CT1 také přebírá mluvnické kategorie z angličtiny, konkrétně slovesný rod trpný, který je spíše typický pro angličtinu, zatímco čeština raději využívá rodu činného. V komentovaných pasážích byl tento typ interference opět vyhodnocen jako nevhodný. Zároveň se překladatel dopustil i gramatické chyby ve shodě podmětu s přísudkem v případě, kde v angličtině bylo

použito jednotné číslo a překladatel z něj udělal množné, dále se však množného čísla nedržel. Těchto případů se však v analyzované ukázce více neobjevilo.

Při analýze z hlediska systémových rozdílů mezi oběma jazyky bylo zjištěno, že v CT1 se v největší míře objevují nevhodné nominální tvary, které jsou typické pro angličtinu. Spolu s lexikálními interferencemi byla nominální struktura tím největším problémem analyzovaného překladu. Překladatel CT1 Dolanský zároveň nezvládal kondenzovanost angličtiny a často ji přebíral do svého překladu. Nevyužíval prostředků, které má čeština k dispozici, a často se držel explicitnosti anglického textu, zatímco překladateli CT2 se dařilo text redukovat, vyhnout se redundanci a využít syntetickou češtinu lépe.

Kromě jazykových interferencí a nerespektování rozdílů mezi jednotlivými jazyky se v CT1 objevilo také několik významových posunů a chyb v obsahu, které byly zjištěny na základě srovnávací analýzy VT a CT. Tyto posuny byly způsobeny jednak nesprávným překladem anglického výrazu do češtiny, nejednalo se však o mnohoznačnost nýbrž o překladatelovu nedostatečnou znalost českého jazyka či nedbalost. Další významové posuny v CT1 vznikly záměrně s úmyslem domestikovat neboli přiblížit cizí text cílové kultuře. Na místech, kde k nim však došlo, nebyla domestikace vhodná. Překladatel prokázal nedostatečnou znalost širšího kontextu, který nevezal v úvahu.

Pro objektivnost analýzy byl CT1 zhodnocen i z hlediska pozitivních posunů, kterých se i přes celkově nepovedenou překladatelovu práci dalo také několik najít. Překladatel CT1 například využil pozitivní adaptaci a skutečnost v anglickém jazyce nahradil jinou skutečností, která se hodila pro český jazyk. Na několika místech také neutrální anglické slovo přeložil výrazem zabarveným a vhodným pro krásnou literaturu, tyto posuny jsou hodnoceny jako přínosné pro český text. Objevuje se i vhodná česká kolokace na místě, kde překladatel CT2 přeložil text doslova.

Na závěr byla pro ilustraci provedena i krátká analýza CT2, která obsahuje shrnutí pozitivních řešení a naopak i řešení chybných. Při hledání pozitivních posunů bylo objeveno velké množství metafor a idiomatického překladu, které překladatel často používal a český text tak na mnoha místech obohatil. U pozitivních posunů se jednalo o případy, kdy překladatel přidal metaforu nebo přirovnání na místě, kde se v anglickém

textu nevyskytovala, prokázal tak dobrou znalost cílového jazyka. Pokud jde o chybná řešení v CT2, překladatel dvakrát nesprávně vyhodnotil slovesný čas a dvakrát se dopustil chyby na úrovni logiky. K tomu jednou změnil číslo jednotné na množné, čímž se dopustil také významového posunu, který byl v rozporu s anglickým textem.

Na závěr bylo krátkým stylistickým srovnáním zjištěno, že překladatel CT1 Dolanský se neodchyluje od originálního textu a volí následovat cestu autora. Přebírá jeho typy lexikální koheze i jeho dlouhá a rozvitá souvětí. To často vedlo ke zmíněným interferencím. Na rozdíl od něj překladatel CT2 Steinz volil často vlastní řešení. Explicitnost autora nepřebíral, držel se pro češtinu příznivějších řešení. Vyhýbal se redundanci a volil spíše implicitnost, pokud to čeština dovoľovala. Rozvitá souvětí zkracoval nebo přeskupoval. K této analýze je možné říct, že Steinz se držel spíše vlastního stylu překladu než autorského stylu původního textu.

Z provedené analýzy vyplývá, že v překladu Jiřího Dolanského je příliš velké množství negativních jazykových interferencí a chyb. Překlad není dostatečně skloubený na všech rovinách, aby mohl být prohlášen za adekvátní. I přesto, že se v textu vyskytují i pozitivní překladová řešení, ta nesprávná převládají. Při srovnání s novějším překladem Adama Steinze bylo prokázáno, že i přes výskyt několika chyb je jeho překlad lepší variantou. Steinz prokázal lepší znalost a citlivost vůči jazyku českému a zároveň lepší překladatelskou obratnost. Zároveň dostatečně respektoval a vyvažoval rozdíly mezi oběma jazyky.

Závěr

Tato diplomová práce se věnovala kritice překladu knihy *The Elfstones of Shannara* od autora Terryho Brookse (1982). Výběr materiálu vycházel z negativního hodnocení nakladatelství Classic, které vydává fantasy literaturu za nízké náklady (Jireš 1999). Kniha *Shannarovy magické elfeiny* (Dolanský 1997) patří mezi jednu z nich. Navzdory stále narůstajícímu množství fantastické literatury není kritice překladu fantasy literatury věnována velká pozornost. Analýzy překladů tohoto žánru se nejčastěji zaměřují na překlad názvů a vlastních jmen, pro které autoři využívají různé metody. Jazyková a formální správnost již není tak často zmiňována.

Teoretická část této práce byla věnována zejména kritice překladu a hodnocení kvality překladu a představila více metod hodnocení kvality. Dále se teoretická část věnovala problematice literárního překladu se zaměřením na fantasy. V praktické části byla provedena kritická analýza staršího překladu Jiřího Dolanského a jeho srovnání s překladem Adama Steinze. Analýza textu byla provedena na základě teorie uvedené v teoretické části práce.

Analýzou bylo zjištěno, že starší překlad Jiřího Dolanského (1997) nesplňuje základní požadavky na překlad a obsahuje velké množství negativních jazykových interferencí, které narušují systém českého jazyka. Zároveň překlad nerespektuje rozdíly mezi oběma jazyky, navíc se překladatel dopouští i významových posunů a chyb. Tento překlad byl tedy vyhodnocen jako neadekvátní. Srovnáním s CT2 Adama Steinze bylo zjištěno, že překlad Steinze (2017) z CT1 nevychází a překladatel volí zcela jiné strategie překladu, které jsou vhodnější pro české publikum. I přes několik chyb nalezených v překladové ukázce bylo v CT2 více pozitivních řešení a překlad je vyhodnocen jako adekvátní a vhodnější pro české publikum.

Dolanský se příliš držel struktury anglického textu často s doslovným převodem slov autora VT, který v češtině nefungoval. Práce dokázala, že při překladu literatury není vždy vhodné se striktně držet autorova stylu, protože co může fungovat v jazyce anglickém, nemusí fungovat v jazyce českém. Změny oproti originálu tedy textu nemusí

uškodit a mohou ho naopak pozvednout, jako tomu bylo právě u překladu Adama Steinze.

Problém s překladem Dolanského vyplývá z nedostatečné znalosti jazyka i základních požadavků na překlad. Není však zřejmé, jakou korekturou jeho text před vydáním prošel. Nakladatelství Classic, které jeho překlad vydalo, je nízkonákladové nakladatelství, kvantita je v takovém případě důležitější než kvalita. I na tento aspekt překladu se tato práce snaží poukázat, jelikož se v tomto případě jedná o větší problém, než je pouhá překladatelova nezkušenost.

Příloha

Materiál pro analýzu (viz přiložené CD)

Summary

This summary provides an overview of this diploma thesis and its structure. The thesis deals with a critical analysis of the Czech translation of the book *The Elfstones of Shannara* by Terry Brooks (1982). It aims to analyse and compare both Czech translation by Dolanský (*Shannarovy magické elfeiny* 1997) and Steinz (*Shannarovy elfeiny* 2017).

In the introduction the outline of the thesis is described and it states the aim of this thesis which is to analyse the translation based on negative linguistic interferences, based on how the translator of TT1 handled the systemic differences between Czech and English language and based on shifts in the meaning. The diploma thesis is then divided into a theoretical and a practical part.

The first chapter of the thesis provides an insight into the translation criticism and quality assessment and provides different strategies for a critical analysis namely the assessment based solely on the target text (e.g. model by Brunette 2000), comparative analysis of the source and the target text (e.g. model by House 2015), analysis of the culture-specific items and analysis based on the systemic differences between Czech and English (Zehnalová 2010).

In the second chapter, the basic differences between English and Czech are described for the purpose of this diploma thesis based on which the critical analysis is carried out later on in the practical part.

The fourth chapter deals with the problems of literary translation and especially fantasy literature. It comments on the lack of critical analysis of fantasy literature especially in the Czech context and overall as well.

The last chapter of the theoretical comprises of an introduction to the material chosen for the analysis. The chapter provides basic information about the author of the book, Terry Brooks, his work and a brief personal background. Then the synopsis of the book is provided as well as the information about both of the Czech translators Jiří Dolanský and Adam Steinz.

After the theoretical part the practical part is presented. The aim of the practical part is to analyse the translation by Dolanský (1997) and also provide the solutions presented by Steinz (2017).

The first part of the critical analysis analyses the text based on the negative linguistic interferences namely the lexical, syntactic and grammatical interferences. Based on this analysis it was found that Dolanský's translation (1997) shows a high number of negative interference from English. On the contrary, Steinz's translation (2017) did not contain as many interferences from English .

The second part of the critical analysis analyses the translation based on how the translators handled the differences between Czech and English. Again it was found that in Dolanský's translation there were too many examples of nominalization and syntactic condensation as it has appeared in the English text. Steinz, on the other hand, dealt with those differences well and his translation was adapted well to the Czech language and for the target audience.

The third part of the analysis deals with errors and meaning shifts in the translation by Dolanský. These errors were discovered through a comparative analysis of the source and target text. For the purpose of objectivity of the analysis, there is also a part dedicated to positive solutions made by Dolanský.

The analysis mainly deals with Dolanský's translation, however, there is also a short part dedicated to the translation by Steinz (2017) in which there are examples of good as well as bad choices made by the translator. The last part of the analysis provides a short stylistic comparison between the author's work (1982) and both its translations (1997, 2017).

Based on the analysis it was found that the translation by Dolanský is not an adequate text for the target audience. There were too many linguistic interferences as well as errors and the structure of the text was not in compliance with the Czech language system. Therefore this translation was, in this thesis, determined as inadequate. On the other hand Steinz's translation works better for the Czech audience and his translation was determined as an adequate translation.

Seznam použité literatury

Primární zdroje:

1. BROOKS, Terry. *The Elfstones of Shannara*. 1982. ISBN 13: 9780736693417.
2. BROOKS, Terry. *Shannarovy elfeiny*. Přeložil Adam STEINZ. Praha: Dobrovský, 2017. Knihy Omega. ISBN 978-80-7390-358-9.
3. BROOKS, Terry. *Shannarovy magické elfeiny*. 1997. Classic, 1997. ISBN 80-85782-92-8

Sekundární zdroje:

4. ANGELSKÅR, Svein. *Policing Fantasy: Problems of Genre in Fantasy Literature*. Oslo, 2005. Master's thesis. The University of Oslo.
5. ARCHVADZE, Ekaterine. *The Problems of First Language Interference in the Process of Teaching Second Languages*. Georgia: Tsereteli State University. [cit. 2018-05-07]. Dostupné z: <https://atsu.edu.ge/EJournal/HENTI2015/eJournal/Papers/ArchvadzeEkaterine.pdf>
6. BASSNETT, Susan. *Translation Studies: Third edition*. 3. London and New York: Routledge, 2002. ISBN 0-203-44079-X.
7. BASSNETT, Susan a André LEFEVERE, ed. *Translation, history and culture*. London: Pinter Publishers, 1990. ISBN 0-86187-100-6.
8. BRUNETTE, Louise. Towards a Terminology for Translation Quality Assessment: A Comparison of TQA Practices. *The Translator*. **2000**(6), 169-182.
9. DANEŠ, František. Téma // základ // východisko výpovědi. *Slovo a slovesnost* [online]. Ústav pro jazyk český, Akademie věd ČR, 1964, **25**(2), 148-149 [cit. 2018-05-07]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1289>
10. DĚDINOVÁ, Tereza. *Po divné krajině: Charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury*. 1. Brno, 2015, 255 s. ISBN 978-80-210-7871-0.
11. EVEN-ZOHAR, Itamar. *Polysystem studies*. 1997. ISBN 9789992458457

12. FABRIZI, Mark Anthony. *Teaching critical literacy skills through fantasy literature: Case studies from three Connecticut high schools*. Connecticut, 2012. Doctoral thesis. THE UNIVERSITY OF HULL.

13. FIRBAS, Jan. *Functional sentence perspective in written and spoken communication*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992. Studies in English language. ISBN 0521373085.

14. HAVLÁSKOVÁ, Zuzana. *Interference in Students' Translations*. Praha, 2010. Diploma Thesis. Masaryk University Faculty of Arts. Vedoucí práce Mgr. Renata Kamenická, Ph.D.

15. HOUSE, Juliane. *Translation quality assessment: a model revisited*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1997. Tübinger Beiträge zur Linguistik, 410. ISBN 3-8233-5075-7.

16. HOUSE, Juliane. *TRANSLATION QUALITY ASSESSMENT: Past and present*. New York: Routledge, 2015. ISBN 978-1-315-75283-9.

17. HOUSE, Julianne. Quality in Translation Studies. MILLÁN, Carmen a Francesca BARTRINA. *The Routledge handbook of translation studies*. New York: Routledge, 2013, 534 - 548. ISBN 9780203102893.

18. HUDDLESTON, Rodney a Geoffrey K. PULLUM. *The Cambridge grammar of the English language*. Cambridge: Cambridge University Press, c2002. ISBN 978-0-521-43146-0

19. GORPĚLOVÁ, Zuzana. *P. Pullman: Northern Lights vs. Golden Compass translation analysis*. Ostrava, 2016. Diploma Thesis. University of Ostrava, Faculty of Arts. Vedoucí práce Mgr. Markéta Bilanová, Ph.D.

20. JURECZEK, Pawel. Literary Translation Quality Assessment: An Approach Based on Roland Barthes' Five Literary Codes. *TranslatoLogica: A Journal of Translation, Language, and Literature*. University of Silesia, 2017, (1), 136-155.

21. KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRYGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ.
Překlad a překládání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010. Monografie (Univerzita Palackého). ISBN 978-80-244-2428-6.
22. LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, ed. *Umění překladau*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X.
23. MALMKJÆR, Kirsten a Mona BAKER, ed. *Routledge encyclopedia of translation studies*. London: Routledge, 2011. ISBN 978-0-415-60984-5.
24. MATHESIUS, Vilém. *Obsahový rozbor současné angličtiny*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-2267-5.
25. MUNDAY, Jeremy. *Introducing translation studies: theories and applications*. London: Routledge, 2016.
26. NEWMARK, Peter. *About translation*. Clevedon: Multilingual Matters, 2001. ISBN 1853591173.
27. NEWMARK, Peter. *A textbook of translation*. London: Prentice-Hall, 1988. Prentice Hall International English language teaching. ISBN 0-13-912593-0.
28. NIDA, Eugene A. a Charles R. TABER. *The theory and practice of translation*. Leiden: E.J. Brill, 1969.
29. NOVÁKOVÁ, Eva. *Nominální tendence v angličtině a jejich české ekvivalenty ve vybraných funkčních stylech: s přihlédnutím k administrativním dokumentům EU z databáze EUR-Lex*. Olomouc, 2012. Diploma Thesis. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Doc. PhDr. Václav Řeřicha, CSc.
30. REISS, Katharina. *Translation Criticism: Potentials and Limitations*. St. Jerome Pub., 2000
31. SNELL-HORNBY, Mary. *Translation studies: an integrated approach*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1988. ISBN 1-55619-051-4.
32. TÁRNYIKOVÁ, Jarmila. *From text to texture: an introduction to processing strategies*. 3., upr. a rozš. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0438-9
33. TOURY, Gideon. *Descriptive translation studies and beyond*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, c1995. Benjamins translation library, vol. 4. ISBN 1-55619-687-3.
34. THOROVSKÝ, Martin. Lexical Linguistic Interference in Translations of Science - Fiction Literature from English into Czech. In: *Ostrava Journal of*

- English Philology*. 1. University of Ostrava in Ostrava, 2009, s. 86-99. ISSN 1803-408X
35. VALERO, Carmen. *Translation criticism as an independent area of study: Developing a framework for objective criticism*. 1995, 201-212. Dostupné také z:
<https://buleria.unileon.es/bitstream/handle/10612/6375/Translation%20criticism%20as%20an%20independent.pdf?sequence=1>
36. VONDRÁČEK, Miloslav. *Současný český jazyk: Lexikologie* [online]. Univerzita Hradec Králové [cit. 2018-04-30]. Dostupné z:
<http://inpdf.uhk.cz/wp-content/uploads/2014/03/Lexikologie-Vondracek.pdf>
37. WIDDOWSON, H. G. *Text, context, pretext: critical issues in discourse analysis*. Malden: Blackwell, 2004. Language in society, 35. ISBN 0-631-23451-9.
38. ZEHNALOVÁ, Jitka. *Kvalita a hodnocení překladu: modely a aplikace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. Olomouc modern language monographs, vol. 4. ISBN 978-80-244-4792-6.
39. ZIMOVÁ, J.: Interference v ruském lexiku, s. 9

Online zdroje:

40. *Akademie science fiction, fantasy a hororu* [online]. [cit. 2018-05-08]. Dostupné z: <http://www.asffh.info/>
41. *Český národní korpus* [online]. [cit. 2018-05-14]. Dostupné z: <https://www.korpus.cz/>
42. *Databáze knih* [online]. [cit. 2018-04-30]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/>
43. JIREŠ, Ondřej. Největší Nepřítel fantasy – FantasyPlanet. *FantasyPlanet – vše o fantasy, sci-fi a hororu na jedné planetě – nejvíce informací o dění na české fantasy scéně* [online]. 1999. Copyright © FantasyPlanet.cz [cit. 12.03.2018]. Dostupné z: <http://www.fantasyplanet.cz/literatura/knizni-recenze/nejvetsi-nepritel-fantasy/>
44. *Terry Brooks* [online]. 2000 [cit. 2018-04-30]. Dostupné z: <http://terrybrooks.net/>
45. *The Shannara Chronicles Wiki* [online]. [cit. 2018-04-30]. Dostupné z: http://shannara.wikia.com/wiki/Shannara_Wiki

Abstrakt

Tato diplomová práce se věnuje kritické analýze českého překladu knihy *The Elfstones of Shannara*. Teoretická část se věnuje kritice překladu a hodnocení kvality překladu, různým přístupům hodnocení kvality překladu, rozdílům mezi češtinou a angličtinou a problematice literárního překladu se zaměřením na fantasy literaturu. Na základě uvedené teorie následuje kritická analýza českého překladu Jiřího Dolanského (1997) a jeho srovnání s novějším překladem této knihy Adama Steinze (2017). Cílem práce je zhodnotit zejména kvalitu překladu z roku 1997 a vyhodnotit, zda je překlad z roku 2017 povedenější.

Klíčová slova

hodnocení kvality překladu, kvalita překladu, kritická analýza, systémové rozdíly mezi jazyky, interference, literární překlad, fantasy

Abstract

This diploma thesis deals with a translation quality assessment of the Czech translation of the book *The Elfstones of Shannara*. The theoretical part is provided with the background for translation criticism, various approaches to critical analysis of translation and typological differences between Czech and English. It also deals with literary translation with special regard to fantasy literature. Based on the theoretical part the practical part provides a critical analysis of the Czech translation from 1997 and its comparison with the latest Czech translation of the book from 2017. The aim of the thesis is to assess the quality of the translation from 1997 and determine whether the translation from 2017 is better.

Key words

translation quality assessment, translation quality, critical analysis, systemic differences between languages, interference, literary translation, fantasy